מדרש · אגדה · מדרש לקח טוב

מדרש לקח טוב על אסתר

רבנו טוביה ב"ר אליעזר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מדרש לקח טוב על אסתר

רבנו טוביה ב"ר אליעזר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מדרש-לקח-טוב-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
פרק א 11
פסוק א 11
פסוק ב 12
פסוק ג 12
פסוק ד 12
פסוק ה 13
פסוק ו 13
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 15
פסוק יב 15
פסוק יג 16
פסוק יד 16
פסוק טו 16
פסוק טז 17
פסוק יז 17
פסוק יח 17
פסוק יט 17
פסוק כ 17
פסוק כא 17
פסוק כב 17
פרק ב 18
פסוק א 18
פסוק ב 18
פסוק ג 18
פסוק ה 18
פסוק ו 19
פסוק ז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 19
פסוק י 20
פסוק יא 20
פסוק יב 20
פסוק יג 20
פסוק יד 20
פסוק טו 21
פסוק טז 21
פסוק יז 21
פסוק יח 21
פסוק יט 21
פסוק כ 22
פסוק כא 22
פסוק כב 22
פסוק כג 23
פרק ג 23
פסוק א 23
פסוק ב 23
פסוק ד 24
פסוק ה 24
פסוק ו 25
פסוק ז 25
פסוק ח 27
פסוק ט 28
פסוק י 28
פסוק יא 28
פסוק יב 28
פסוק יד 29
פסוק טו 29
פרק ד 29

פסוק א 29
פסוק ב 31
פסוק ג 31
פסוק ד 31
פסוק ה 31
פסוק ו 32
פסוק ז 32
פסוק ח 32
פסוק י 32
פסוק יג 32
פסוק יד 32
פסוק טז 32
פסוק יז 33
פרק ה 33
פסוק א 33
פסוק ד 34
פסוק ו 34
פסוק ז 34
פסוק ט 34
פסוק י 35
פסוק יא 35
פסוק יב 35
פסוק יג 35
פסוק יד 35
פרק ו 36
פסוק א 36
פסוק ב 37
פסוק ג 37
פסוק ה 37
פסוק ו 37
פסוק ט 37
פסוק י 37
פסוק יא 38
פסוק יב 38
פסוק יג 39
פסוק יד 39
פרק ז 39
פסוק א 39
פסוק ב 39
פסוק ג 39
פסוק ד 39
פסוק ה 39
פסוק ו 40
פסוק ז 40
פסוק ח 40
פסוק ט 40
פסוק י 40
פרק ח 41
פסוק א 41
פסוק ב 41
פסוק ג 41
פסוק ד 41
פסוק ט 42
פסוק י 42
פסוק יג 42
פסוק טו 42
פסוק טז 42
פסוק יז 42
פרק ט 43
פסוק א 43
פסוק ב 43
פסוק ג 43
פסוק ז 43
פסוק יב 43

פסוק טז 44
פסוק יט 44
פסוק כ 44
פסוק כב 44
פסוק כג 44
פסוק כה 44
פסוק כו 44
פסוק כח 45
פסוק כט 45
פסוק ל 45
פסוק לא 45
פסוק לב 45
פרק י 46
פסוק א 46
פסוק ג 46

הקדמה

כתוב בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה (משלי יא י), אמר טוביהו ב"ר אלעזר ז"ל פסוק זה מתגלגל והולך משנברא העולם ועד סופו, ששקט וטוב לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, הנאה להם שיש להם פנות לעסוק בתורה ובמעשים טובים, והנאה לעולם שמתעסקין ביישובו של עולם, שמלמדים תורה ברבים, לכך נאמר בטוב צדיקים תעלוץ קריה, וכן בזמן שהצדיקים מתכנסין, הם מדברים בשבחו של השם, כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו (מלאכי ג טז), אבל פיזור לצדיקים רע להם ורע לעולם, שאין מתעסקין בתורה ובשבחו של השם, שנאמר ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום מחתת רזון (משלי יח כח). ובאבוד רשעים רנה, כל זמן שרשעים מכונסים רע להם ורע לעולם, רע להם שחוטאים בנפשותם, ורע לעולם שמחטיאים אחרים עמהם, שהשקט הרשעים היא מאבדת אותם, כענין שנאמר בדור המבול, בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כא ט), וכתיב ויאמרו לאל סור ממנו וגו' (שם שם יד), וכשנתקבצו בדור הפלגה, מה כתיב בהם, הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' (בראשית יא ו), וכתיב ויפץ ה' אותם (שם שם ח), וכן אתה מוצא בפרעה, כל זמן שהיתה המחכה באה עליו, היה אומר ה' הצדיק (שמות ט כז), וכל זמן שהמכה רפה מעליו, כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו (שם ח יא), למדנו ששקט לרשעים רע להם ורע לעולם. וכן אתה מוצא בכל הרשעים שעמדו על ישראל, מתוך שלוה עמדו עליהם, וכן הוא אומר היו צריה לראש אויביה שלו (איכה א ה), וכן המן הרשע לא קם לאבד את עם ה', אלא מתוך עושר והשקט ושלם, כדכתיב ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וגו' (אסתר ה יא), וכתיב וכל זה איננו שוה לי וגו' (שם שם יג), וכתיב ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וגו' (שם ג ו), וכן כשהפיר ה' את מחשבתו והניא את עצתו, ונמחה שמו עם כל אוהביו, מה כתוב ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וגו' שמחה וששון ליהודים (שם ח יז), הרי ובאבוד רשעים רנה: בטוב צדיקים תעלוץ קריה, זה מרדכי, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וגו' והעיר שושן צהלה ושמחה (שם שם טו), וכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר (שם שם טז), וזה היה בימי אחשורוש הפרסי, בן כורש הפרסי, שמלך אחרי דריוש המדי, הוא דריוש שאבד מלכות כשדים, כענין שנתנבא (צ"ל ישעיה) ירמיהו הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשובו וזהב לא יחפצו בו (ישעיה יג יז), והוא נולד בשעה שהגלה יכניה, שנאמר ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין (דניאל ו א), טול שתין ותרתין ובע לכיבוש יהויקים שהיא שמינית לנבוכדנצר,

הרי שבעים, מלמד שאז נולד שטנה של מלכות כשדים, דכתיב ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו ואת בן בנו (ירמיה כז ז), וצריכין אנו לידע מדברי הנביאים, איך בא הדבר הזה לעמוד צורר על ישראל בימי אחשורוש בתוך גלותם, ובאיזה זמן מן הגלות היה, כדי לעמוד על העיקר, וללמוד דבר מתוך דבר, נתחיל בדברי תורת משה איש האלהים, שנאמר ויאמר ' אל משה כתוב זאת זכרון בספר וגו' (שמות יז יד), ואמר ר' אליעזר המודעי כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זו מלחמות עמלק ובפרשת זכור שבמשנה תורה, (דברים כה יז), ששניהם כתבם משה רבינו. זכרון מה שכתוב בנביאים, ענין פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ש"א טו ב), פקידה וזכירה אחת היא, שנאמר כי פקד ה' את חנה (ש"א ב כא), וכתיב ויזכרה ה' (שם א יט). בספר מה שכתוב במגילת אסתר, שנאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל (אסתר ט כט), וכתיב ונכתב בספר (שם שם לב), למדנו שהקב"ה מגיד מראשית אחרית, והוא קורא הדורות מראש בחכמתו, ועל שהשתחוו ישראל לצלם שהקים נבוכדנצר בבקעת דורא, שגלוי וידוע היה לפני כבודו שהם לא עשו אלא לפנים, לפיכך הפחידם השם על ידי המן לפנים, וחזר ונפרע ממנו, והחזיר את עצתו למוטב, ורבים מעמי הארץ מתיהדים ועל דברת דעת באי זה זמן היה המעשה הזה, דע כי רבותינו ז"ל אמרו ודברו על הפסוקים המתחלפין זה מזה כענין שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט י), ופסוק זה בספר ירמיהו אחר ענין בראשית ממלכת צדקיהו (שם כח א), ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים (שם כט א), כי כה אמר ה' [כי] לפי מלאת לבבל וגו' (שם שם י), ובספר דניאל כתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי אשר המלך על מלכות כשדים (דניאל ט א), זה דריוש שנאמר בו ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין (שם ו א), שמשמת בלשצר נפסקה מלכות משפחת נבוכדנצר, כענין שנאמר ע"י ירמיה ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל עבדי וגו' ועבדו אותו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו וגו' (ירמיה כז ו ז), ולמעלה מזה כתוב והיתה כל הארץ הזאת לחרבה (ולשממה) [לשמה] ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה (שם כה יא), ושבעים שנים הללו נחשבים משמלך נבוכדנצר על שנהרג בלשצר. ותניא בסדר עולם שנה ראשונה כבש את נינוה, שנייה כבש את יהויקים, ויהויקים מלך י"א שנה, [שנאמר] בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלים (מ"ב כג לו), ובשנה הרביעית מלכו עלה נבוכדנצר וכבשו לעבד, וכתיב ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרוד בו (שם כד א), ובסוף ז' שנים לכיבוש יהויקים עלה והגלה את יהויכין שהוא שנת ח' למלכות נבוכדנצר, שהרי

במלכים כתיב ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו (שם שם ב), ובסוף ספר ירמיהו כתוב זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע (ירמיה נב כח), הא באי זה צד, ז' לכיבוש יהויקים שהוא ח' למלכות נבוכדנצר, ובין גלות יכניה לגלות צדקיהו י"א שנה, שהם י"ט למלכות נבוכדנצר, וי"ח לכיבוש יהויקים, וכן הוא אומר בס' ירמיה, היא השנה שמונה עשרה שנה לנבוכדנצר (שם לב א), ובמלכים כתיב היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר (מ"ב כה ח) לכך אמרו רז"ל במס' מגילה, גלו בשבה גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה, גלו בז' לכיבוש יהויקים גלות יהויכין. שהיא שנת שמונה למלכות נבוכדנצר, וצדקיהו גלה בי"ח לכיבוש יהויקים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, מצינו משמלך נבוכדנצר עד שגלה יהויכין שמונה שנה, ואחר שגלה יהויכין בסוף ל"ז מת נבוכדנצר, וצדקיהו גלה בי"ח לכיבוש יהויקים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, מצינו משמלך נבוכדנצר עד שגלה יהויכין שמונה שנה, ואחר שגלה יהויכין בסוף ל"ז מת נבוכדנצר, ונשא אויל מרודך את ראש יהויכין מבית הכלא, שכן משפט המלכים אחר שמתים ויעמוד בנו תחתיו מתיר כל האסורים, כ"ש בנבוכדנצר שכתוב בו אסיריו לא פתח ביתה (ישעיה יד יז), הרי לך ח' עד יהויכין, ול"ז עד שיצא יהויכין מבית הכלא, הכל מ"ה למלכות נבוכדנצר, ובלשצר מלך ב' שנים, נשארו מאויל מרודך כ"ג שנה שמלך הכל ע' שנה, שהרי לנבוכדנצר פסוק מלא, וכן לבלשצר פסוק מלא ג"כ, כאמור ועבדו אותו [כל הגוים] [ואת בנו ואת בן בנו (ירמיה כז ז), ידענו שנשארו לאויל מרודך כ"ג, ובלשצר בן בנו מלך ב' שנים הכל ע', וכיון שנהרג בלשצר, ומלך דריוש בן אחשורוש המדי, התחיל דניאל לתמוה על העברת הזמן של ע' שנה, אלא כיון שהבין שלא היה זמן בנין ירושלים אלא עד מלאת לחרבן ירושלים ע' שנה, לכך נאמר אני דניאל בינותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (דניאל ט ב), ויש בין מלכות נבוכדנצר לזמן גלות צדקיהו י"ט שנה, ח' עד גלות יכניה, וי"א עד גלות צדקיהו הכל י"ט שנים שקדמה מלכות נבוכדנצר, שהוא זמן כיבוש יהויקים לגלות צדקיהו שהוא חרבות ירושלים, שנאמר וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל [בתי ירושלים ואת כל] הבית הגדול שרף באש (ירמיה נב יג), וזה שאחשורוש היה אביו של דריוש המדי, לא היה אותו אחשורוש שנשא אסתר, כי זה פרסיי וזה מדיי, שנאמר ודיורש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין (דניאל ו א):

תנא בסדר עולם למה נמנו שני דריוש המדי שהוא בן ס"ב שנה במלכו, לפי שכיון שהגלה נבוכדנצר את יהויכין בשנה ההוא נולד שטנה של בבל, שהרי מגלות יהויכין

עד שנהרג בלשצר ס"ב שנה, כי ח' שנים מלך קודם לכן, וזהו שאמרו חז"ל במס' מגילה כ"ג דאויל מרודך גמירא, אבל הענין נראה כי כ"ג שנים מלך מכח הפסוק שאמר ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו [ואת בן בנו] (ירמיה כז ז), והוא אויל מרודך ובלשצר, ומה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך (דניאל ה יא), הוא זקינו ומה שכתב בשנת שלש למלכות בלשצר חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אני בתחלה (שם ח א), החלום הראשון בשתא חדא לבלשצר וראה, וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב (שם ז ה), אלו הפרסיים שאוכלים ושותין כדוב, ומסורבלין בשר כדוב, ואין להם מנוחה כדוב, ותלת עלעין בפומא בין שינא, וכן אמרין לה קומי אוכלין בשר שגיא (שם), בשר שגיא זה עושר המלכות אשר היה לפניו כל מה שקבץ נבוכדנצר, ואויל מרודך ובלשצר ודריוש המדי, מצא אחשורוש, ותלת עלעין הם ג' מלכים שהיו עתידין למלוך מפרס, כענין החלום השני שראה בשנת ג' לבלשצר כשהיה בשושן הבירה אשר בעולם המדינה, על שם שהמלכות של כשדים היתה חוזרת למדי, לכך ראה שהיה בשושן אשר בעילם, וכן הוא אומר ושמתי כסאי בעילם (ירמיה מט לח), על שנשתעבדו ישראל תחת ידי מדי אחרי מלכות כשדים, והמלאך מגיד לדניאל, שנאמר האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (דניאל ח כ), אלא שהחלום הזה נאמר בו ואתה סתום החזון כי לימים רבים (שם שם כו), ולבסוף כתיב ואשתומם על המראה ואין (מגיד לי) [מבין] (שם ח כז), והקרנים של איל שפירש לו כי הם מלכי מדי ופרס, תחילה מלך דריוש המדי הוא הקרן הראשונה, ואחריה מלכות פרס כורש וארתחשסתא, ואחשורוש שנשא את אסתר ודריוש, ומלכות אלו הג' נקרא מלכות ארתחשסתא כי ארתחשסתא הוא שם מלכות פרס, כמו פרעה על שם מלכות מצרים, אבימלך על שם מלכות פלשתים, ולכל אחד וחד שמו, לכך אמרו רז"ל במס' ר"ה הוא [כורש הוא] דריוש הוא ארתחשסתא, וראיה לדבריהם ותלת עלעין בפומא כורש ואחשורוש ודריוש, וארתחשסתא הוא שם המלכות, ועוד ראיה לדבריהם, שנאמר הנה עוד שלשה מלכים עומדים לפרס (דניאל יא ב), חוץ מדריוש המדי, והם כורש ואחשורוש ודריוש, והרביעי יעשיר עושר גדול (שם), זה דריוש שנקרא ארתחשסתא, והוא ג' לפרס, וד' למדי, וזה שנאמר על ידי ישעיה חזות (קשות) [קשה] הוגד לי, (ישעיה כא ב), כי ראה אורך הגלות אחרי מלאת למלכות בבל שבעים שנה, שנאמר עלי עילם צורי מדי (ישעיה שם), ואומר ערוך השלחן וגו' ויקרא אריה על מצפה וגו', והנה זה בא רכב איש צמד פרשים (שם כא ה ז ח), הם מלכי מדי ופרס דריוש המדי וכורש ואחשורוש, ודריוש המדי הוא אשר נבנה הבית בימיו, כי בשנת אחת לכורש העביר קול בכל מלכותו לאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו וגו' (עזרא

א ג). לקיים מה שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט י), ועלו ולא הניחום צרי יהודה, וכתיב בס' דניאל ויהי דניאל עד שנת אחת לכורש המלך (דניאל א כא), וכתיב בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל וגו' (שם י א), מהו ויהי דניאל עד שנת אחת לכורש, מלמד שנזקן ונמנע מבית המלכות וישב לו בביתו, וכורש מלך ג' שנים מקוטעות, וכתיב במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), ובימי ארתחשסתא הראשון נבטלה מלאכת הבית, ככתוב בס' עזרא ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת (עזרא ד ז), עד ובטילו המו (שם שם כג), למדנו שהוא אחשורוש הוא ארתחשסתא הרשע, כי משמתו שניהם בטילו עבודת הבית, ובימי דריוש מלך פרס שהוא נקרא ארתחשסתא הגדול, נתן להם רשות לבנות, שנאמר באדין בטלת עבודת בית אלהא די בירושלם והות בטלה עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס (שם ד כד), ונקא דריוש הגודל כורש על שם שקיים דברי כורש מלך ראשון של פרס, שהעביר קול בכל מלגותו ואמר כל ממלכות הארץ נתן לי [ה'] אלהי השמים (עזרא א ב), ודריוש היה שמו ארתחשסתא על שם המלכות, וארתחשסתא הראשון שביטל את מלאכת בית ה', והוא אחשורוש שכתוב בו בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יהודה וירושלים (שם ד ו), ואין בדבר שום ספק, כי שלשה מלכים בלבד עמדו לפרס, ואם תחשוב ארתחשסתא הראשון, וארתחשסתא האחרון, הרי ה' מלכים לפרס, ובכל החזיונות אתה מוצא ג' מלכים לפרס, ומה שאמר הרביעי, רביעי לדריוש המדי, וכתיב ותלת עלעין (דניאל ז ה), זה דריוש הפרסי שהוא ארתחשסתא מלך ל"ב שנה, גם מיום אשר צוה אותי להיות פחם בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתים לארתחשסתא המלך (נחמיה ה יד), הוא הוא דריוש שבשנה ראשונה למלכו ניתן רשות לישראל לבנות הבית, טול עתה משנהרג בלשצר עשרים שנה לדריוש המדי, וג' לכורש, וי"ד לאחשורוש, שנאמר בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל (אסתר ג ז), בי"ג שנה לאחשורוש לשנה הבאה נתלה המן. והמגלה נקבעה בשנת י"ד לאחשורוש, שנאמר לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית (שם ט כט), בשנה שניה פשטה בכל העולם, הרי י"ט שנה שחסרו למלאות לחרבות ירושלים, כי ממלכות נבוכדנצר עד חרבות ירושלים י"ט שנה, מכיבוש יהויקים עד גלות יכניה, ועוד י"א שנה עד חורבן הבית בימי צדקיהו הכל י"ט שנה, והשלימום דריוש המדי ושלשה מלכים של פרס, כורש ואחשורוש ודריוש, הוא ארתחשסתא הגדול, ולפי שהיו שנים מקוטעות בין מלך למלך, הוצרכה עוד שנה להשלמת הע' לחרבות ירושלים, עמד דריוש הגדול והשלימם, למדנו כי מגלת אסתר קדמה לבנין הבית שתי שנים, וכשם שהעמיד השם

את המן כדי להחזיר את ישאל למוטב, כך יעמיד השם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירם למוטב לפני ביאת משיח בן דוד, והם הם חבלי משיח שיעמדו האומות על ישראל בעת מנין נפ"ץ, שהוא לקץ הימים שנים אלף לגלותינו, מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

פרק א

פסוק א

ויהי בימי אחשורוש. תניא בב"ר ר' שמעון בר אבא משום ר' יוחנן אמר, כל מקום שנאמר ויהי אם שמחה שמחה גדולה, ואם צרה צרה גדולה, וכאן צרה גדולה, שבקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים:

ויהי בימי חמשה הן וכולן לעת צרה וצוקה, והן מפורשין בעניין, ויהי בימי אמרפל (בראשית יד א), ויהי בימי אחז (ישעיה ז א). ויהי בימי יהויקים (ירמיה א ג), ויהי בימי שפוט השופטים (רות א א), ויהי בימי [אחשורוש, ויהי בימי אחז, מה צרה היתה שם], ארם מקדם ופלשתים מאחור (ישעיה ט יא), [ויהי בימי יהויקים, מה צרה היתה שם], ראיתי את הארם והנה תהו ובהו וגו' (ירמיה ד כג), וכיון שמלך אחשורוש התחילו הכל צווחין ווי ווי, ישראל צווחין ווי, משום דכתיב ובמלכות אחשורוש לתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), האומות צווחין ווי משום דכתיב וישם המלך המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים (אסתר י א):

אחשורוש. אמר רב אחיו של ראש, ובן גילו של ראש, אחיו של ראש זה נבוכדנצר [שנקרא ראש], שנאמר בו אנת הוא (רישא) [ראשה] (דדהבא) [די דהבא] (דניאל ב לח), ובן גילו של ראש, נבוכדנצר החריב בית המקדש, וזה ביטל עבודת בית אלהא, ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה:

הוא אחשורוש. כל מקום שנאמר הוא, אם צדיק הוא, מתחלתו ועד סופו, ואם רשע הוא מתחלתו ועד סופו:

הוא אחשורוש. בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים, ובסוף מלכותו כתבו להשמיד להרוג את כל היהודים:

המולך מהודו ועד כוש. רב ושמואל נחלקו בזה הדבר, חד אמר הודו בסוף העולם, וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי הוי קיימי, כשם שמלך עליהם כן מלך על כל העולם, והיאך אתה מקיים דבר שניהם, אלא כך פירוש הדבר, ביחד הם

עומדים, אלא כאדם היוצא מהודו והולך למזרח אל כוש, הולך וסובב אל דרום עד שחזר להודו אצל כוש, מלמד שהכל היה תחת ממשלתו:

שבע ועשרים ומאה מדינה. ובשרה אמנו כתיב מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (בראשית כג א), אלא זה לענינו, בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', והרי כתיב ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה (שמות ו כ), אבל כאן אמר רב חסדא בתחלה מלך על שבע, ובסוף על עשרים, ובסוף על מאה:

פסוק ב

בימים ההם. אחרי שביטל עבודת בית המקדש:

כשבת המלך אחשורוש. שישב וחשב ע' שנה לגלות המלך יהויכין, ה' שנים של דריוש המדי וכורש הפרסי. וג' של עצמו הרי ח', חישב אלו ח' תחת ה' שמזמן שמלך נבוכדנצר עד גלות יהויכין, והנה מן גלות יהויכין עד שנת ג' למלכו ע' שנה:

על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך ולא היה יכול, שלח והביא לו אומנים ממצרים ומאלכסנדריא, ועשה לו כסא לג' שנים וישב עליו:

פסוק ג

בשנת שלש למלכו. למה עשה המשתה, לפי שיום גניסתו היה, ושלח איגרות לכל שרי המדינות אל שבע ועשרים ומאה מדינה, שיבואו עטופים לבנים, והושיבן במטות זהב וכסף:

פסוק ד

בהראותו את עושר כבוד מלכותו. אמר רבי תנחומא מהיכן מצא אחשורוש כל העושר הזה, אלא נבוכדנצר עינו צרה היה בממונו, וכיון שנטה למות אמר כל הממון הזה איני מניחו לאויל מרודך בני, ועשה ספינות נחשת, ומלאן זהב, והטמינן בארץ, והעמיד עליהן נהר פרת, וכשרצה כורש לבנות את בית המקדש הפך פרת מאליהן ומצאן, שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמוני מסתרים (ישעיה מה ג), ולא הספיק כורש לחיות עד שבא אחשורוש ולקחן:

ואת יקר תפארת גדולתו. א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב כאן תפארת גדולתו, וכתיב התם לכבוד ולתפארת (שמות כח י):

ימים רבים שמונים ומאת יום. מה שהיה מראה להם היום, לא היה מראה להם למחר, וכן כל ק"פ יום, כל ו' חדשים מניסן ועד תשרי, כיון שהגיע החורף פסקה המשתה:

פסוק ה

ובמלאת הימים האלה. כיון שראו ישראל שנמצאו כלי בית ה', לא רצו להסב עם שאר שרי המדינות, ועשה להם מסיבה לעצמן, ומהו לכל העם הנמצאים בשושן הבירה, א"ר חנינא בר פפא מלמד שגדולי הדור ברחו להם ולא אכלו שם כי אם הנמצאים מפני בישולי נכרים, א"ר חנינא בר ממל אמר להם אחשורוש לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבוא, אמרו לו הרי הו אומר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד ג), ואם עושה לנו כזה אנו אומרים לו הרי אכלנו כמותה בשלחנו של אחשורוש:

משתה שבעת ימים. כנגד שבעת ימי החג:

בחצר גינת ביתן המלך. רב ומשואל, חד אמר הראוי לחצר לחצר, והראוי לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן, וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתם, הושיבן בגינה ולא החזיקתם עד שהכניסתן לביתן. במתניתא תני הושיבן בחצר ופתח להן שני פתחים אחת לגינה ואחת לביתן:

ד"א בחצר גינת ביתן המלך. גינת הביתן היתה נטועה אילני פירות ובשמים, ועשויה כפים עד חצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילין עליהן:

פסוק ו

חור כרפס ותכלת. כאשר הושיבן בחצר גנת ביתן פרש להם יריעות של מיני צבעונין, חור יריעות לבנות כדאמר שמואל בתלמוד מלת לבנה לשון חיור, כדכתיב לבושיה כתלג חיור (דניאל ז ט), כרפס, כרים של פסים ירוק ככרתי. ותכלת, דומה לדמות הרקיע. אחוז, כל אחד ואחד מן הבגדים קצותיו בחבלי בוץ וארגמן בחבלי משי צבועים, ולכן נשמכין על גלילי אדני כסף. ועמודי שש, טבעות של כסף שהחבלים קשורים בהם ונמתחים על עמודי שש. מטות זהב וכסף, שהם של כסף ורגליהם של זהב, שהרגלים נראין מבחוץ, והמטות היו מכוסות באלו היריעות, כמו כילת התנים, והעמודים הם היו רגלי הכילות מתוחות היריעות עליהן:

על רצפת בהט. מיני מרגליות:

דר וסוחרת. אלו מיני אבנים טובות שמאירות כצהרים, סמ"ך במקום צדי"ק:

ד"א ודר. רב אמר דרי דרי, שורות שורות של מיני אבנים:

סוחרת. לשון סוהר, שהיו מאירות כסהר:

פסוק ז

והשקות בכלי זהב, היה משקה אותם בכלי קדש, אמר רבה יצאה בת קול ואמרה ראשונים כלו מפני כלים, כגון בלשצר, שנאמר ולמאניא די ביתה היתיו קדמך (דניאל ה כג), ואתם שונים בהם, מי גרם להרוג ושתי:

שונים, כמו ועם שונים אל תתערב (משלי כד כא):

ס"א וכלים מכלים שונים. מי שהיה שותה בכוס אחד לא היה שותה בו עוד, אלא מכניסין אותו לחדר ומוציאין לו כוס אחר:

ס"א שונים. הביא כליו וכי עילם והיו כליו נאים מכלי עילם, כליו וכלי בית המקדש, והיו כלי בית המקדש נאים מכליו:

ויין מלכות רב כיד המלך, אמר רב כל אחד ואחד השקהו יין שגדול ממנו:

פסוק ח

והשתיה כדת אין אונס. א"ר חנין משום ר' מאיר כדת של תורה, שנאמר ויין לנסך רביעית ההין (במדבר טו ה), אף סעודתו של אותו רשע האכילה מרובה משתיה, שהרי על כבש בשר רביעית ההין, ועל הפר חצי ההין:

אין אונס. אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו, כדי שלא תטרוף דעתו:

ד"א והשתיה כדת. כדת כל אומה ואומה, יש שאוהבין לשתות בתוך הסעודה, ויש אוהבין לשתות אחר הסעודה, יש אוהב לשתות כל הכוס, ויש שמחזיר חציו, יש שותה בכוס גדול, ויש שותה בכוס קטן, הכל לפי דתו היה משקהו:

אין אונס. א"ר לוי כך היה מנהג הפרסיים, שהיו משקין בכוס גדול, מחזיק חמשה שמטות, ונקרא פיתקא, ואפילו הוא מת, או משתגע, לא היה מחזירו, אלא שותהו, ושרי המשקים היו מתעשרין מאותן המסובין, שהיו נותנין להם ממון שלא יצערנו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס לתוך סעודתו שנאמר אין אונס:

כי כן יסד המלך. כי כן תקן המלך:

לעשות כרצון איש ואיש. כפי כחו וכפי מנהגו ישתה:

לעשות כרצון איש ואיש. אמר לו הקב"ה יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני בני אדם מבקשין אשה אחת, כלום יכולה להנשא לשניהם, שתי ספינות אחת מבקשת ללילך במזרח, ואחת ללילך במערב, כלום אתה יכול להוליך את שתיהן כאחת, שני בני אדם באים אצלך, אחד איש יהודי, ואחד צר ואויב, כלום אתה יכול לצאת ידי שניהם, אלא לרומם אחד ולצלוב אחד, אמר הקב"ה מוצא ידי לכל, שנאמר אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי (ישעיה מג ו), אין הצפוני מעכב את הדרומי:

פסוק ט

גם ושתי המלכה. א"ר אבא בר כהנא מלמד שגם היא פרוצה היתה, וגם מתכוונת לדבר עבירה:

עשתה משתה נשים. מה ראה הכתוב לפרסם סעודת ושתי, א"ר יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שלוה נכנסת אסתר, למכעיסיו כך ק"ו לעושי רצונו:

בית המלכות אשר למלך אחשורוש. מלמד שנתנה אותם בבתים מצויירים מקום שהמלך ישן. א"ר אבין רוצה אשה שתהא מבטת בצורות נאות מלאכול עגלות פטומות:

פסוק י

ביום השביעי. זה יום אחרון לסעודה, שנאמר ובמלאת הימים האלה, אמר הקב"ה יצא רשע שמח וטוב לב מסעודתו, אלא אשגש אותו ביינו אחרי כל שתיתתו, וזה היה ביום השביעי של משתה של שושן הבירה:

כטוב לב המלך ביין, אמר למהומן. א"ר אבהו כשישראל אוכלין ושותין מדברים דברי תורה ובשירות ותשבחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם אוכלין ושותין ומתילין בעריות ובדברי תיפלות, הללו אומרים המדיות נאות, והללו אומרים הפרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדי ולא פרסי, אלא כשדיי, ואין כיוצא בה בעולם, מבקשים אתם לראותה, אמרו לו הן, ובלבד ערומה, מיד אמר למהומן וגו', אע"פ שהן ז' הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש, ועל שם המעשה נקרא שמם, מהומן, שנהיה מהומה, בזתא שנהיתה לבוז, חרבונא שנחרב ביתו, בגתא שהיתה לבג לכלבים, ואבגתא שהיו התינוק משחקות עליה כאבגתיים, זתר וכרכס לשון לעג וקלס, שכל מה שאתה יכול לומר על הרשעים הרשות בידך:

פסוק יא

להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות. שלא יהיה עליה אלא הכתר בלבד, כשם שבקשוה לבוא ערומה להאות העמים והשרים את יפיה, הגיד הכתוב שהיתה טובת מראה, אבל לא הגיע יופי שלה לחצי יופי של שרה ורבקה, שנאמר בהם טובת מראה מאוד (בראשית כד טז):

פסוק יב

ותמאן המלכה ושתי, והלא פרוצה היתה, ומפני מה מיאנה לבוא, א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שפרחה עליה צרעת. במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב:

ויקצוף המלך מאוד. מה היה הקצף, שלחה לו דברים הנוגעים בלב, ואמרה למה אבוא ערומה אם רואין בי דופי אתה מתגנה בי, ואם אני נאה בעיניהם, הרי הם נותנין

עיניהם להרוג אותך רמזתו ולא נרמז עקצתו ולא נעקץ, שלחה לו טיפה יצא יינך מלבך, ר אהוריריה דאבא, פי' שומר ארוות הסוסים, אבא לקביל אלפא גוברין חמרא שתי, ולא רוי, וההוא גברא אשתניי ליה בחמריה, והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים אצטבלאות לבית אבא, פי' נגיד אצטבל מארוות הסוסים כנ"ל הלא היה קומים איצטבלאות של בית בא, ונבוכדנצר זקני כתיב ביה, והוא במלכים יתקלם ורוזנים משחק לו (חבקוק א יא), והוא בקש להשליך בתוך כבשן האש את המחוייבים לו ולא השליכם ערומים, שנאמר באדין גבריא אילך כפתו במסרבליהון פטישיהון וכרבלתהון ולבושיהון (דניאל ג כא), [ואני אבוא ערומה, מיד וחמתו בערה בו], אמר רב חנינא באותה שעה רמז הקב"ה למלאך הממונה על החימה, והבעיר בו חימה ולא שככה עד שנצלב המן:

פסוק יג

ויאמר המלך לחכמים. א"ר סימון זה שבטו של ישששכר, שנאמר ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים (דה"א יב לב), בתלמוד בבלי אמרו מאן חכמים רבנן:

יודעי העתים. שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים:

כי כן דבר המלך. לספר משפטיו לפני כל יודעי דת ודין תורה ומשפטי הדעת:

פסוק יד

והקרוב אליו. אמרו חז"ל כיון שבקש אחשורוש מן חכמי ישראל אמרו היכי נעביד, אי נימא ליה קטלה, למחר פתח ליה מרא מדבר לן ובעי ליה מינן, אי נימא ליה שבקא, קא מזלזלנא במלכותא, מוטב לסלוקי נפשין מינה, אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, נטלה עצה ממנו, וכן הוא אומר אבדה עצה מבנים (ירמיה מט ז), זיל לגבי עמון ומואב דיתבי [בדוכתייהו] כחמרא [דיתיב] אדרדוייא, שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' (שם מח יא):

והקרוב אליו. הלך אצל שרי האומות. כרשנא מאפריקא, שתר מן אינדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן תרשיש, מרס מרסנא ממוכן מירושלים, ממקום שהיו ישראל מכינין שלחם לחם הפנים, למדנו שאלו היו מירושלים:

שבעת שרי פרס ומדי. שבעת כמו שבעה שרי פרס ומדי:

פסוק טו

כדת מה לעשות. כדת שעשתה, כך בא לה, על שלא היתה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש, שהיתה אומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה רוצה לבנות, וכן אתה מוצא ששמע לה אחשורוש על זאת, שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה

על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן משל אומר מקום שהלסטים מקפח שם נתלה, ממעשיו נתפרע, על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים, השוה מאמר המלך לכבוד הסריסים, היינו דאמרי אינשי עבדא דלכא כמלכא:

פסוק טז

ויאמר ממוכן. מומכן כתיב, שהיה מוכן לפורענות ממוכן הדיוט שבכולן, א"ר אבא בר כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש, שני אמוראין נחלקו בדבר, חד אמר מני שלא זמנתו לסעודה, לכך למד עליה חובה, וחד אמר מפני שסטרתו על פניו:

פסוק יז

כי יצא דבר המלכה. כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה:

פסוק יח

והיום הזה תאמרנה. זכר היום יהיה לדורות:

פסוק יט

אם על המלך טוב. שתהיה עצתינו טובה לפניו ויכתב בדתי פרס ומדי, לפי שהיתה לפרס המלכות, לפיכך הקדים פרס למדי לכל דברי ממוכן:

ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. א"ר חנינא ב"ר אבהו מאי דכתיב כי הוא יכאיב ויחבש (איוב ה יח), בלשון שמכאיב בה יחבש, בלשון שניטלה המלכות משאול זקנו של אסתר, בו בלשון נתן לה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (ש"א יא כח), וכאן נאמר לרעותה הטובה ממנה, לב אדם יחשוב דרכו וה' יכין צעדו (משלי טז ט), שהיה מחשב ממוכן להביא בתו למלכות, ונכנסה אסתר בת אביחיל:

פסוק כ

ונשמע פתגם המלך. בלשון ארמית לשון משפחת ושתי:

אשר יעשה בכל מלכותו. לפרסם הדבר:

פסוק כא

וייטב הדבר בעיני המלך. פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא א):

פסוק כב

וישלח ספרים אל כל מדינה ומדינה להיות כל איש שורר בביתו. אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, אלא כיון ששלח להם

להיות כל איש שורר בביתו, אמרו פשיטא אפילו קרחא בביתא פרדשכא ליהוי, כיון שבאו אגרות המן ברשיון המלך להשמיד ולאבד לא חששו עליהם כל כך:

פרק ב

פסוק א

אחר הדברים האלה כשך חמת המלך. לאחר שנתקרר מיינו, בקש אותה, אמרו לו הרגו אותה, אמר להם למה, אמרו לו על שאמרת שתבא ערומה לפניך ולפני השרים ולא באה, אמר להם יפה עשת שלא באה, ומי נתן העצה הזאת, אמרו לו ז' שרי פרס ומדי, מיד הרגם, לפיכך לא נזכרו עוד, ויש אומרים הם נתנו עצה לבטל בנין בית המקדש, לפיכך נגזרה עליהם גזירת הריגה:

ואת אשר נגזר עליה. גזירת מלכו של עולם היתה לאבד את ושתי, שנאמר וקמתי עליהם נאום ה' צבאות והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאום ה' (ישעיה יד כב), רז"ל אמרו שהיתה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות, ועשאו אצלה מלאכה ביום השבת, לפיכך נגזר עליה ליהרוג ביום השביעי:

פסוק ב

ויאמרו נערי המלך. כיון שנהרגו יועציו הראשונים, התחיל ליטול עצה מן הנערים:

פסוק ג

ויפקד המלך פקידים. א"ר נחמן אמר רב מאי דכתיב כל ערום יעשה בדעת (משלי יג טז), זה דוד ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה (מ"א א ד), יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריח הבתולות. וכסיל יפרוש אולת (שם), זה אחשורוש שכתוב בו ויפקד המלך פקידים וגו', מאן דאית ליה ברתא מיטמרא מיניה, שכל אחד ואחד אומר בדעתו שמא לא תיטב בעיניו ותתבזה על יד הסריסים:

פסוק ה

איש יהודי. כל הכופר בע"ז נקרא יהודי, כענין שנאמר איתי גוברין יהודאין (דניאל ג יב):

היה בשושן הבירה. מיום שהגלה היה לשם בית מדרשו:

ושמו מרדכי. רובם של צדיקים שמם קודם להזכרתם, כענין שנאמר ושמו מנוח (שופטים יג ב), ושמו אלקנה (ש"א א א), ושמו ישי (שם יז יב), ושמו בועז (רות ב א), אבל רוב הרשעים שמם באחרונה, כענין שנאמר נבל שמו (ש"א כה כה), גלית שמו (שם

יז ד), שבע בן בכרי שמו (ש"ב כ א), אבל יש צדיקים שכתוב בהם כזה העניין איוב שמו (איב א א), והוא צדיק:

בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. מה נפשך אם ליחסיה קא אתיא וליזל עד בנימין, אלא מאי שנא הני תנא כולם על שמו נקראו, בן יאיר, בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע אל תפלתו, בן קיש, שבקש על שערי רחמים ונפתחו לו. איש ימיני, שהיה משבט בימין. יהודי, שכפר בע"ז:

פסוק ו

אשר הגלה מירושלים. אמר רבא שגלה מעצמו, כדרך שגלה יהויכין מעצמו. אשר הגלה נבוכדנצר, על ידו גלו:

פסוק ז

ויהי אומן את הדסה. קרי לה הדסה וקרי לה אסתר. תניא ר' מאיר אומר אסתר שמה למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים [שנקראו הדסים], וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (זכריה א ח), ר' יהודה אומר הדסה שמה למה נקרא שמה אסתר שהיתה מסתרת דבריה. וכן הוא אומר אין אסתר מגדת (את) מולדתה. בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדסה. רב ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי, אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה, חייך אף אני מעמיד גואל לבניך במדי לא תהא אלא ע"ה, הדסה מניין ע"ה פחות א' הוסיף אסתר הרי ע"ה:

כי אין לה אב ואם. וכתיב במות אביה ואמה. הא תו למה לי. אמר רב חסדא עיברתא מת אביה, ילדתה מתה אמה, לקחה מרדכי לו לבת, תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת אלא לבית:

כי אין לה אב ואם. תבוא יתומה שאין לה אב ואם, ותהי גואלת לישראל שנאמר בהם יתומים היינו ואין אב (איכה ה ג):

פסוק ח

ויהי בהשמע דבר המלך. דבר המלך זה צווי לבקש לו אשה, כענין שנאמר ונאמר פתגם המלך:

ודתו. זה דין שעשה בושתי, שנאמר כדת מה לעשות במלכה ושתי:

ד"א ודתו. להיות כל איש שורר בביתו:

פסוק ט

ותיטב הנערה בעיניו וגו' ויבהל את תמרוקיה. כענין שנאמר ונתון תמרוקיהן (אסתר ב ג):

ואת שבע הנערות. כדרך שיש למלך שבע שרים רואים פני המלך, כן למלכה שבע הנערות ראויות לתת לה, אמר רבה שהיתה מונה בהן ימי השבת:

וישנה ואת נערותיה. שכל מה שהיו מבקשות היה נותן להם, ואסתר היתה אוכלת מאכל יהודי עם נערותיה, ואין אדם מרגיש בה שהיא יהודית:

פסוק י

לא הגידה אסתר את עמה. אעפ"י שהיה מאכלה משונה ממאכל המלכות, לא הבינו בה כי היא יהודית, כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, שלא תתבזה בעיני המלך, וכדי להגיד הדבר בעתו, כענין שנאמר כי איככה אוכל וראיתי וגו':

פסוק יא

ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו'. מה יעשה בה במאכלה ובמשתה:

פסוק יב

ובהגיע תור נערה. ערך עניין כל נערה:

ששה חדשים בשמן המור. תניא ר' יהוד אומר אנפקונין שמן זית שלא הביא שליש, ולמה סכין אותה, שמשיר את השער, ומעדן את הבשר:

פסוק יג

ובזה הנערה באה אל המלך. כדי שלא תבא בדאגה אל המלך, ושלא תהא עצובת רוח, וראיה לדבר שאמר המלך לאסתר מה לך אסתר המלכה:

את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה, והדברים ניכרין את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה:

ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. כל מלבוש ובגד שתאמר היו נותנין לה לבוא עמה, כל מה שהיתה שואלת שיבא עמה מבית הנשים עד בית המלך לא היו נמנעים ממנה:

ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. שהיו השרים נותנים לה ממון כדי ללוותה, שנאמר ינתן לה לבא עמה:

פסוק יד

בערב היא באה. למדנו צניעות המלך שלא שימש מטתו ביום, שנאמר ובבקר היא שבה אל בית הנשים, לא אל בית הנשים אל יד הגא אלא על ידי שעשגז סריס המלך שומר הפלגשים, למעלה אמר אל יד הגא שומר הנשים, וכאן כתיב שומר הפילגשים, ללמדך שבתחלה ניתנו ע"י הגא, וכאשר באות אל המלך מקץ י"ב חודש, אם חפץ בה המלך היה נותן כתר מלכות בראשה, ואם לאו היתה ניתנת על יד שעשגז, והיתה נקראת

מן הפלגשים, שהרי בא המלך אליהן, לא תבוא עוד אל המלך, כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם, אבל פלגש היתה נקראת:

פסוק טו

ובהגיע תור אסתר. לא בקשה דבר כדרך כל הנשים שהיו מבקשות מי ומי יבא עמהן, והיו מבקשות מה לבוש ומה תכשיט ינתן להם, וזאת אסתר לא בקשה דבר, כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך:

ותהי אסתר נושאת חן. א"ר אלעזר מלמד שכל אחת ואחת נדמתה לו כאומתו:

ר' נחמיה אומר מדיות מכאן ופרסיות מכאן ואסתר באמצע והיתה יפה מכולן. ר' לוי אמר חוט של חסד משוך עליה, כענין שנאמר ביוסף הצדיק ויט אליו חסד ויתן חנו (בראשית לט כא):

פסוק טז

ותלקח אסתר אל בית המלך. אמר רב חסדא חדש שהגוף נהנה מן הגוף, ועוד ירח שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר (בעצם) [את עצם] היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה (יחזקאל כד ב), וביום שבאה השמועה לגלות יהויכין, בו ביום עמד להם גואל מזרע אשר הגלה עם יהויכין מלך יהודה, בשנת שבע למלכותו ד' שנים בין ושתי לאסתר:

פסוק יז

ויאהב המלך את אסתר. א"ר חלבו מלמד שאף הנשואות הביאו לפניו:

וישם כתר מלכות בראשה. א"ר לוי איקונין של ושתי היה לו לאחשורוש על מטתו, וכשהנשים נכנסות היה מסתכל באיקונין של ושתי ולא היה כמו ושתי, וכשנכנסה אסתר הסיר איקונין של ושתי וצייר איקונין של אסתר:

פסוק יח

ויעש המלך משתה גדול. שהכניסה לחופה:

והנחה למדינות עשה. היקל להם מן המס:

ויתן משאת כיד המלך. אלו מנות ומתנות שנתן לכל השרים:

פסוק יט

ובהקבץ בתולות שנית. לאחר שנתקבצו הבתולות בראשונה ונשאת אסתר למלך, קיבצן עוד להגיד כל אחד ואחת מולדתה ועמה:

ומרדכי יושב בשער המלך. מה ענין זה אצל זה, ר' שמעון אומר בשם ר' יהושע בן לוי מלמד שהיה אחשורוש שואל לאסתר בת מי את, והיא אומרת לו בן מי אתה, והוא אומר

לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו אני מלכה בת מלך, ומאיזה אומה, אמרה לו מתוך דבריך הרגת את ושתי ואתה מרבה דברים כדי למצא בי עלילה לא היו המלכים עושין כן, שהרי נבוכדנצר היה מכניס דניאל לפניו, שנאמר אדין אריוך הנעל לדניאל (דניאל ב כה) בלשצר כתיב ביה באדין דניאל העל קדם מלכא (שם ה יג), ואתה אין אתה מבקש מן חכמי ישראל, אמר לה ויש מזרעם בעולם, אמרה לו הרי מרדכי, לכך כתיב ומרדכי יושב בשער המלך, מתוך שאין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, בא אלו הדברים:

פסוק כ

ואת מאמר מרדכי אסתר עושה, שהיתה מיחדת לבורא הכל, כאשר היתה באמנה אתו, נוהגת מנהג היהודים:

פסוק כא

בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך. עד עכשיו היה מתהלך לפני חצר בית הנשים, כיון שאמרה אסתר למה אין אתה נוטל עצה מחכמי ישראל, אלא אתה מתייעץ משרי פרס, וגרמו לך להרוג את ושתי, מיד קיים את מרדכי ועשה לו קתדרא לישב בשער המלך, להיות שופט בשער המלך:

בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש. מה היה הקצף, אלא שנתקנאו על שהושיב המלך את מרדכי בשער:

שני סריסי המלך משומרי הסף. א"ר חייא בר אבא [א"ר יוחנן] הקציף הקב"ה מלך על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומי הוא יוסף, שנאמר ויקצוף פרעה על שני סריסיו (בראשית מ ב), וכאן הקציף עבדים על אדוניהם לעשות רצון צדיק, ומי הוא מרדכי, א"ר חייא בר אבא בגתן ותרש שני טרסיים היו, והיו מדברים בלשון טורסיים, ואומרים זה לזה מיום שבאה זו לא ראינו שינה בעינינו, בואו ונטיל ארס בספל, כדי שימות, והם אינם יודעים כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, אמר לו הלא אין משמרתי ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך, היינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן:

פסוק כב

ויגד לאסתר המלכה. ע"י שליח:

ותאמר אסתר למלך. פה אל פה:

בשם מרדכי. כדי שימצא מרדכי חן בעיניו:

פסוק כג

ויבקש הדבר וימצא. שלא נמצא האחד במשמרתו. ד"א הקצף למה, על שראו שאסתר מצאה חן בעיניו, וקצפו על אודות המעשה הזה, כי היה להם קרובות בנות משפחתם, אשר נתקבצו בפלטין ולא מצאו חן, ולא דיי זה, אלא עוד היה מקבץ בתולות שנית, אמרו הסריסים למרדכי הראית כי כמה בתולות טובות מבנות משפחתם נלקחו לבית המלך, ולא בחר כי אם באסתר, אנחנו נהרוג אותו בסם, והם לא ידעו כי מרדכי קרוב לאסתר, ויגד לאסתר, ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, כדי שיכתב בספר הזכרונות בשם מרדכי:

פרק ג

פסוק א

אחר הדברים האלה. אמר רבא אחר שברא השם רפואה למכה, שהרי נלקחה שטנו של המן אל בית אחשורוש, א"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל, אלא אם כן ברא להם רפואה תחלה, שנאמר כרפאי לישראל ונגלה (כבוד) [עון] אפרים (הושע ז א), אבל אומות העולם מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישעיה יט כב):

גדל המלך אחשורוש את המן. מזרע עמלק היה, והוא נתן עצה בתחלה לבטל בנין בית המקדש, ואמר הקב"ה אגדל אותו ואחר כך אשפילו, לקיים מה שנאמר לפני שבר גאון ולפני כשלון גובה רוח (משלי טז יח):

וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (משלי יד יב), זה המן:

משל לאדם שהיה לו סייחא וחמורה וחזירה, כשהוא מאכיל את הסייחא והאתון היה מאכיל את החזירה כפלים, והיו תמהין הסייחא והאתון ואומרים אנחנו שעושין מלאכה אין אדונינו מאכיל אותנו כמו לחזירה שהיא בטילה, כיון שהגיע נחירתה נחרו את החזירה, אמרו זה לזה הוי יודע כי לא המלאכה גורם, אלא הבטלה גורם, ויתלו את המן:

פסוק ב

וכל עבדי המלך אשר בשער המלך. אלו שהיו יושבין בשער המלך עם מרדכי:

כי כן צוה לו המלך, כי צוה בשבילו:

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. לא דרך יהירות, אלא מפני שעשה עצמו ע"ז, ולא היה יכול להשתחוות לו:

ס"א אחר הדברים האלה. אחר מאי, אחר שנתלו שני סריסי המלך בגתן ותרש, סמך לו גדולת המן, שסופו להתלות כמותן. ר' יהודה משתעי הדין עובדיא אריא עביד סעודתא לכל חיותא ובעירא, ועבד להון גנינא מן משכי דאריוותא, כין דאכלי [אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהם בתעלא, אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא, אמרו לו אין], דלי עינייהו כלפי משכי דעליהון אמרי מאן דמחמי לן בעלאי יחמי לן בתתאי, כך היו בגתן ותרש בקשו רעת אסתר, והמן בקש רעת אסתר, מי שהראה אותם בתליית בגתן ותרש יראה אותם גם בתליית המן:

ס"א אחר הדברים האלה. אחר הרהורי דברים, אמר הקב"ה מרדכי זה צדיק גמור הוא, ורוצה לבנות בית המקדש, ואין לאל ידו, יבא המן ויטול גדולה ויסגל ממון, ויבא מרדכי ויתנו אליו ממונו, ויבנה בית המקדש:

וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים. משל לחיה שפרשו לה מצודה על פי הבאר, אם ירדה לשתות הרי היא נצודת, ואם לא תרד, הרי היא מתה בצמא, כך מרדכי אם היה כורע להמן הרי הוא מתחייב, ואם אינו כורע הרי הוא תקנא בו, בטח באלהיו ולא כרע ולא השתחוה:

פסוק ד

ויהי באמרם אליו יום ויום. ר' יהודה בשם ר' סימון בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה דכתיב ויהי כדברה אל יוסף יום יום (בראשית לט י), אף כאן באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה, ביוסף כתיב ויסר המלך את טבעתו ויתן אותו על יד יוסף (שם מא מב), וכאן ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן וגו', ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שש (שם), וכאן כתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו וגו' ויקראו לפניו אברך (שם שם מג), וכאן כתוב ונתון הלבוש והסוס וגו' ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וגו':

ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך, ויהי כאמרם אליו יום ויום אמר להם מרדכי אין תורתינו להשתחוות לצלם, דכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' (דברים כז טז), וישעיה אמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעיה ב כב), ולא עוד אלא שכל בית אבא השתחוו לעשו חוץ מבנימין, דכתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו (בראשית לג ז), ובנימין עדיין לא נולד:

פסוק ה

וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. א"ר איבו אוי להם לרשעים שראיית עיניהם מוריד להם לגיהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו ב), וירא

אותה שכם בן חמור (שם לד ב), וירא פרעה כי היתה הרוחה (שמות ח יא), וירא המן. תחשכנה עיניהם מראות (תהלים כט כד), יראו גוים ויבושו (מיכה ז טז), אבל צדיקים ראיית עיניהם מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים (בראשית יח ב), וירא והנה באר בשדה (שם כט ב), וירא והנה הסנה בוער באש (שמות ג ב), וירא פנחס (במדבר כה ז), וירא יוסף (בראשית נ כג), ועליהם נאמר יראו צדיקים וישמחו (איוב כב יט):

וימלא המן חימה. מה עשה המן, כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו, ולא שאל בשלומו, עשה המן עצמו כאילו שאל בשלומו והשיבו אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, מיד וימלא המן חימה:

פסוק ו

ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. [אמר רבא בתחלה במרדכי לבדו] ולבסוף בעם מרדכי, ומאי ניהו רבנן, ולבסוף בכל היהודים:

א"ר לוי משל לעוף שקינן על שפת הים, ועלה הים והציף את קינו, מה עשה עמד והתחיל ממלא פיו מן הים, ומשליך לחול, וממלא פיו מן החול, ומשליך אל הים, בא עוף אחר ואמר לו מה אתה עושה ותיגע עצמך, אמר לו איני זז מכאן עד שאעשה את הים הזה חול, אמר לו שוטה שבעולם במה שתיגע לא תשיג, כך ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, אמר הקבה שוטה שבעולם אני בקשתי להשמידם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים קו כג), שהעמדתי להם פרנס טוב ומושיע, ואתה סבור להשמידם, סוף שאתה נופל בידם של ישראל, שישראל נמשלו כצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כג ט), ואומות העולם נמשלו כחרש, שנאמר ושברה כשבר נבל יוצרים וגו' (ישעיה ל יד), נפל כיפא על קדירה ווי לקדירה, נפל קדירה על כיפא ווי לקדירה, כך אם ישראל מושלים על האומות ווי לאומות, ואם אומות מושלים על ישראל, ווי להם לאומות, שסופן נוטלין ממונם שלהן מתוך ידיהם של ישראל:

עם מרדכי. כלומר כל מי שהוא מעם מרדכי לא ישתחווה לצלם כדרך שלא השתחווה מרדכי:

פסוק ז

בחודש הראשון הוא חודש ניסן. חודש שנעשו בו נסים לאבותינו, במצרים, ועל הים, ועל הירדן:

בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש. בשנת שבע נשאת אסתר, ונתגדל המן, וי"ב הפיל פור, ובי"ג נתלה, נמצא המן מקבץ ממון ו' שנים למרדכי, לקיים מה שנאמר ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים (קהלת ב כו):

הפיל פור הוא הגורל. בצווי המן, פור לשון פרסי, הוא הגורל בלשון הקודש:

לפני המן. צוה לקוסמים להפיל פור לפניו:

מיום ליום ומחדש לחדש, עלה יום ראשון לפני הקב"ה, ואמר רבונו של עולם בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימודו השמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ מלמטה גם אני אמאס אז זרע ישראל וגו' (ירמיה לא לו), ורשע זה מבקש לאבדם, עקור שמים וארץ, ואחר כך כלה אותם:

בא לפניו יום ב' אמר לפניו רבש"ע בי נברא רקיע, והבדלת בין מים למים, בין מים העליונים לתחתונים, ואת ישראל הבדלת מבין האומות, עקור רקיע ואחר כך כלה אותם:

בא לפניו יום ג', גם הוא עלה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נבראו האילנות ופרי האדמה, ובניך משבחים אותך בהם, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא כג מ), עקור אותם ואחר כך כלה אותם:

בא יום ד' אמר בי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשלו בהם. שנאמר והנה השמש והירח ואחר עשר כוכבים משתחוים לי (בראשית לז ט) עקור המאורות ואחר כך כלה אותם:

בא ליום ה' ואמר רבונו של עולם בי נבראו דגים ולויתן, והוא שמור לישראל, ועוד שבו נבראו בהמות ועופות, וישראל מקריבין לפניך קרבן, אבד אותם תחלה ואחר כך כלה אותם:

בא ליום ו' אמר רבש"ע אדם הראשון בי נברא, וישראל נקראו אדם, שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד לא), אבל כל העולם כולו, ואחר כך כלה אותם:

בא לשבת אמר לפניו רבונו של עולם אמר הכתוב ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם (שמות ל יז), עקור שבת, ואחר כך שומריה:

וכיון שלא היה יכול בימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומחדש לחדש (אסתר ג ז), עלה ניסן זכות הפסח:

אייר זכות מן:

לסיון זכות התורה:

לתמוז זכות הארץ:

לאב זכות והפכתי אבלם לששון (ירמיה לא יג):

בתשרי זכות הרגלים:

למרחשוון זכות שרה:
לכסליו טבת זכות חנוכה שהיתה עתידה:
לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה:
באדר שמח, אמר השתא נפל פור פבירה שמת משה רבן, והוא אינו ידוע שבשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה:

אמר אבדוק במזלות. טלה, ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יב ג). שור, שור או כשב או עז כי יולד (ויקרא כב כז). תאומים, פרץ וזרח, שנאמר והנה תאומים בבטנה (בראשית לח כז). סרטן, זכות יונה. אריה, זכות דניאל. בתולה זכות חנניה מישאל ועזריה. מאזנים, זכות איוב, שנאמר ישקלוני במאזני צדק (איוב לא ו). עקרב, זכות יחזקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב ו). קשת, זכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כד). גדי זכות יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (שם כז טז). דלי, זכות משה, שנאמר וגם דלה דלה לנו (שמות ב יט). דגים לא מצא זכות, אמר כשם שהדגים נבלעים, כך שונאי ישראל נבלעים, תפושים הם בידם כהדין נונא, אמר ליה הקב"ה לית אינן בידך, אלא את בידיהון, מה הדג הזה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף אתה נבלע בידיהון, וכן במזלות כיון שבא לדגים, אמר אבלעם כדגים שהם מכוסים במים, והוא לא ידע שהדגים פעמים נבלעים ופעמים בולעים:

פסוק ח

ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד, התחיל לספר לשון הרע:

ודתיהם שונות מכל עם. אומרים שבת הוא, יו"טו הוא, ואין עושין עבודת המלך, התחיל לחשב ימים טובים, חג המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, צום כיפור, אמר לו הקב"ה רשע לא בטוב חשבת, אבל למה לא תחשוב שני ימי הפורים, שעתידין לקבוע בישראל ימי משתה ושמחה על תלייתו ושחיקת עצמיו:

אמר רבא ליבא דידע לאישתעויי לישנא בישא כהמן, אמר ליה תא ניכלינהו, אמר ליה איסתפינא מאלהיהן דלא ליעבד בי כדעבד לקדמאי, אמר לו ישנו מן המצות, א"ל אית להון רבנן, א"ל עם אחד הן שמא תאמר קרחה אתה עושה במלכותך, מפוזר הוא בכל העולם, ומפורד הוא כפרדה שאינה פרה ורבה, כך אין הנאה מהם, מפוזר ומפורד נפרדין בין האומות, ודתיהם שונות מכל עם, דלא אכלו מינן, ולא שתו ולא נסכי מיגן:

ואת דתי המלך אינם עושים. שאינם נותנים דרונא למלכא:

ולמלך אין שוה להניחם, שאפילו זבוב נופל בכוס של אחד מהם, זורק ושותהו, ואם המלך נוגע בכוס של אחד, חובטו בקרקע ואינו שותהו:

באותה שעה עמד מיכאל לפני הקב"ה ולימד זכות אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאין מקטרגין עליהם לא על עסק ע"ז, ולא על גילוי עריות, ולא על שפיכות דמים, כי אם על ששומרים את תורתך, אמר לו הקב"ה לא עזבתים ולא אעזבם, שנאמר כי לא יטוש ה' את עמו (ש"ב יב כב):

פסוק ט

אם על המלך טוב יכתב לאבדם, אמר לו אחשורוש אף אני רציתי לאבדם, אלא שירא אני מפני אלהיהם, שהטביע פרעה וחילו בים, והרג את עמלק, ואיבד סיחון ועוג, ול"א מלכים, וסיסרא, ומדין ועמלק והרבה כמותם, וסנחריב וכל אגפיו, אלא נקרא לחכמים ולחרטומים, כיון שבאו אמר להם הטעמים האלה, וענה להם המן, הרי נבוכדנצר שרף את בית אלהיהם, והגלם בבלה, וכל מקדשו לקח, תדעו כי כבר הניחם אלהיהם, מיד קבלו ממנו, ואז אמר לו המן איני יודע עכשיו כמה הם אבל בצאתם ממצרים היו שש מאות אלף רגלי הריני נותן לך ק' דינר לכל אחד ואחד, שנאמר ועשרת אלפים ככר כסף אשקול, והוא לא ידע כי הקב"ה מגיד מראשית אחרי, והקדים שקליו לשקלי המן, כדתנו באחד באדר משמיעין על השקלים, ולא עוד אלא נתינת עשר גירות עמדו נגד י' אלפים ככר כסף:

פסוק י

ויסר המלך את טבעתו. מנהגו של עולם הקונה נותן עירבון וכאן המוכר נותן עירבון, מפני שראה הכסף רב:

האגגי צורר היהודים. מעולם הם צוררים היהודים, וישטום עשו את יעקב (בראשית כז מא), בא עמלק ונלחם עם ישראל, וכאן בא המן בן המדתא:

פסוק יא

ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך וגו'. אמר לו טול הכסף, איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן, ורוח הקודש אומרת לו הכס"ף כחשבון הע"ץ, קס"ה נתון לך:

א"ר אבא בר כהנא משל דאחשורוש והמן, לשני בני אדם, אחד היה חריץ בתוך שדהו, ואחד היה לו תל בתוך שדהו, בקש בעל החריץ את התל בדמים, כדי למלאות החריץ, אמר לו טול בחנם, כדי לפנות את המקום, כך הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך:

פסוק יב

ויקראו סופרי המלך, כתב בכתבים כל עממיא אומיא ולישניא שלמכון ישגא, תדעו כי אדם אחד בא לפנינו לא מארצנו ולא מאומתנו הוא, אלא מזרע עמלק, והמן שמו, ושאל

מן המלך שאלה קטנה וקלה, להשמיד להרוג ולאבד עם בזוי מכל העמים אשר הרעו מאבותיהם מעשיהם, ומלכיהם אבדו כל אומה ולשון, ואינם מדבקים עם שאר האומות, ודתיהם שונות מכל עם, וכל העמים נבזים בעיניהם, ומקללים את כל העמים, וכיוצא בדברים האלו, וסוף הענין בזמן שהאגרות הללו באות לידכם השחיתו והשמידו דלא תשאר פליטה:

~[יג] **ונשלוח ספרים ביד הרצים וגו' ביום אחד בי"ג לחדש שנים עשר**. השהא גזירתו י"ב חודש עד שהשיב ה' גמולו בראשו, שאלולי כן לא נשאר פליטה לישראל:

פסוק יד

פתשגן הכתב. העתקת הכתב:

פסוק טו

הרצים יצאו דחופים. מזורזים:

והעיר שושן נבוכה, כענין שנאמר ברבות צדיקים ישמח עם (משלי כט ב), וכתיב בטוב צדיקים תעלוץ קריה (משלי יא י), ובמשול רשע יאנה עם (שם כט ב):

פרק ד

פסוק א

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. אמר רב גבה המן מאחשורוש, שהרי הסיר את טבעתו מעל ידו ונתן הממשלה בידו, באותו היום המן יוצא מפלטרין של מלך, והאגרות בידו, וכל שרי המלך אחריו, ופגע בהם מרדכי, ראה ג' תינוקת יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי פסוקי לי פסוקייכו, פתח הראשון ואיר אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא (משלי ג כה), והשני אומר עוצו עצה ותופר וגו' (ישעיה ח י), והשלישי אמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול (שם מו ד), מיד שחק מדכי, אמר לו המן מה אמרו לך תינוקת הללו ושחקת, אמר לו בשורות טובות בשרוני, מיד כעס המן בלבו, אמר איני שולח יד תחילה אלא באלו התינוקת, א"ר יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן לישראל, שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה (אבתר א ה), אמר לו המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, העמד להם זונות ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, ומי שירצה לבוא יבא, ומי שלא ירצה לבא לא יבא, כדי שלא יהיה להם פתחון פה לומר על כרחם הביאם, גזר המלך כן, מיד עמד מרדכי והעביר כרוז עליהם, בני הואיל והדבר תלוי ברצונכם, אל תלכו, שלא תתנו פתחון פה למדת הדין לקטרג עליכם, הניחו

דברי מרדכי, והלכו לבית המשתה, מיד קטרגה מדת הדין לפני הקב"ה, ואמרה רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו, שהם מכעיסין לפניך בארץ ובחוצה לארץ, אם רצונך אבד אותם, אמר לה הקב"ה ותורה מה תהא עליה, אמרה לפניו תסתפק בעליונים, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבילה רבו אנחותי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (דברים לב כו), הביאו לי אגרת וכתבו עליהם כליה, מיד הלך השטן והביא מגלות וכתבו וחתמו, כיון שראתה תורה כן יצאה בבגדי אלמנותה, ונתנה קולה בבכי, ולקול בכיתה צעקו מלאכי השרת, ואמרו אם ישראל שמטיפין דם לשמונה ימים כלים, אנו מה צריכין בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג ז), [וכתיב] הבט לברית (תהלים עד כ), כיון ששמעו חמה ולבנה כך, חגרו שקים ונתנו קולם בכי, שנאמר שמש וירח קדרו (יואל ב י), [שמים] וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות]וגו'] (ישעיה נ ג), מיד רץ אליהו בבהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש, וכל העולם כלו אחזתם חיל כיולדה, ואתם שוכבים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם מפני שנגזר על שונאי ישראל כליה, למה מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש, כיון ששמע משה כך, אמר לאליהו כלם יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש אדם אחד ומרדכי שמו, אמר לו לך והודיעו, ויעמוד הוא משם, ואנו מכאן, אמר לו רועה נאמן כבר כתבו כלייה על צאנך, וכבר חתומה, אמר להם לאבות העולם, אם בטיט חתומה רחמים נשמעין, ואם בדם חתומה, מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ועד עכשיו לא היה יודע, אלא דלא היה מתייירא, עד שבא אליהו ואמר שהסכימו למעלה, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, מה עשה, קבץ כל תינוקת של בית רבן, ועינה אותם מלחם וממים, והלביש שקים עליהם, והיו צועקים בבכיה ובילולה, באותה שעה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומות העולם עומדין עלי אין מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לכלות אותי מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעיה לז כד), ועמד עלי נבוכדנצר הרשע וביקש לכלות אוי מן העולם, שנאמר אכלני הממני (ירמיה נא לד), אימתי הממני, בשעה שהעמיד צלם בהיכל, קבץ עלי ע' מלכים ודן אוי לפניהם ואמר לי השתחוו לצלם, אמרו חנניה מישאל ועזריה אין אנו משתחוים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה טובים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ג), אמר להם למה מרדם בו, אמרו לפיכך באנו לידך, ואומר להם ואין אתם מתיראין מכבשן זה שלי, אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקב"ה שבשעה שירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש,

ירד גבריאל וצינן את האש, ולא היה רשות לכבשן להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשו של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלת לחכה (מ"א יח לח), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אשו של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה, זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שהאש שלך אינו אלא לפי שעה, אבל אשו של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עד, ועוד אין מניחין נשמתו לצאת, אלא מטרפת בתוכו, וכשהאדם מרחיק ממנו ארבע מאות ושלשים פרסאות נכוה בה, ועוד ז' מדורי אש יש בגיהנם, וכל מדור ומדור עמקו ק' רבוא פרסאית, ורחבו שבע רבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שמו, והוא חצי אש וחצי ברד, וכשדנין בו את הרשע, מוציאין אותו מאש לברד, ומברד לאש, ועוד מדה אחרת יש בה, יש עקרב אחד ויש לו ט' מאות וצ"ט חליות, וכל חוליא וחוליא יש בה ט' מאות וצ"ט חביות של דם, וכל חבית וחבית יש בו ט' מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בשם ומשתחווה לצלם דנין אותו בכולם, ואנו האיך נשתחווה לצלם דדהבא, ואלמלא שקדשו את שמך כבר אבדו מן העולם, ועכשיו עמד עלי המן הרשע ובקש לעקור את הגפן ולא גזר להניח מחצה או שליש או רביעי אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיד להרוג ולאבד וגו', באותה שעה נתקיים אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (דברים לב כו), נתחתם עליהם גזר דין, מיד בקשה תורה רחמים עליהם, ומלאכי שלום מר יבכיון, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, והלך וקבץ תינוקת של בית רבן, והלבישם שקים, ועינה אותם מלחם וממים, עד שנתמלא עליהם הקב"ה רחמים:

פסוק ב
ויבא עד לפני שער המלך. כדי שיגיע הדבר לאסתר:

פסוק ג
ובכל מדינה ומדינה, הכל עמדו בצום ובכי ובשק ואפר, ושאר העם הם בצום:

פסוק ד
ותבאנה נערות אסתר [**ויגידו לה**] **ותתחלחל**. אחזתה חלחלה, כענין שנאמר מלאו מתני חלחלה (ישעיה כא ג), ונצרכה לנקיות, וי"א בא לה דרך נשים:

פסוק ה
ותקרא אסתר להתך. שכל דברי מלכות נחתכין על פיו:
ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה, מה זה שלבשת שק, ועל מה זה אינך מקבל, ר' יצחק נפחא אמר שליהא שלחה ליה שמא עברו ישראל על התורה שנתנה בלוחות, שנאמר מזה ומזה הם כתובים (שמות לב טו):

פסוק ו

ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר. לא פנה לצורך אחרת:

פסוק ז

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו על עסק שלא כרע לע"ז:

ואת פרשת הכסף. כענין שנאמר והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה (דברים כח סח):

פסוק ח

ואת פתשגן כתב הדת וגו' ולבקש מלפניו על עמה. עד עתה אין אסתר מגדת, מעתה נתן לה רשות להודיע שהיא יהודית, שנאמר על עמה, וכן אמרה אסתר כי נמכרנו אני ועמי:

פסוק י

ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך וגו', ויגידו למרדכי את דברי אסתר. ואילו התך לא אזיל מכאן שאין מושיבין על הקלקלה, וי"א מצאו המן ודחפו ומת:

פסוק יג

ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, שיגד לה דברי תוכחות:

פסוק יד

כי אם החרש תחרישי. לומר שלום עליך נפשי, ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, למה לא נזכר השם במגלת אסתר, לפי שנכתבה במלכי מדי ופרס, ולא רצו להטיל בה השם הנכבד והנורא, וכתבו ממקום אחר:

הגעת. תגיעי:

פסוק טז

ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי וגו', וצומו עלי, שאמצא חן בעיני המלך, שלא לסכן בעצמה:

ואל תאכלו ואל תשתו. למרק עון אכילה ושתיה שאכלת ושתיתם בסעודת אחשורוש, לפיכך לא נתחייבו שאר המדינות להתענות באותו הזמן כי אם בשושן, שהם בלבד נהנו מן הסעודה:

ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, שדת המלך שלא לבא אל החצר הפנימי, כי אם לא יקרא ימות, ואני לא נקראתי:

וכאשר אבדתי אבדתי. כשם שאבדתי ממך ונפרדתי מאצלך, אבדתי גם אני נפשי:

פסוק יז

ויעבור מרדכי. אמר רב שהעביר יום ראשון של חג המצות בתענית, שהרי בי"ג בניסן נכתבו הכתבים, ובו ביום קרע מרדכי בגדיו, וקבעו גם ימים תענית, אותו היום וב' ימים אחרים, הרי יום ראשון של חג המצות נתענו, הוא יום ג' לתענית אסתר, שנאמר ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (אסתר ה א), הוא היום שנאמר בו יבא המלך והמן, מהרו את המן לעשות את דבר אסתר:

מה שאלתך. מלמד שלא היתה אוכלת עד שאמר לה מה שאלתך, והוא אמר מהרו את המן, וביום י"ו בניסן נתלה המן, לא עמד גזירתו אלא ב' ימים, וביום ג' נצלב, כי נדדה שנת המלך בליל שמורים, ישועת ה' כהרף עין, יחיינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

פרק ה

פסוק א

ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. זה יום הראשון של חג המצות:

ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מבעיא ליה, א"ר אלעזר א"ר חנינא שלבשתה רוח הקודש, כתיב הכא ותלבש, וכתיב התם ורוה לבשה את עמשי (דה"א יב יט):

ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית, כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוש, כי בלכת אסתר אל החצר הפנימית, לקחה עמה ג' נערות, אחר בימינה, ואחת בשמאלה, ואחת סובלת בגדיה מאחריה, מפני כובד אבנים טובות ומרגליות שבהן, כיון שהגיעו נוכח בית המלך, והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח פתח הבית, הביטה אסתר וראה את פני המלך אדומים כדם, שעלתה חמתו עליה, כי באה בלא קריאה, כיון שראתה אסתר את המלך כועס, מיד תשש כחה ולא עצרה כח, והשליכה ראשה אל ראש שפחתה שבצדה, ונתעלפה, וכמעט שפרחה נשמתה, מיד נזדמנו ג' מלאכי השרת, אחד שהגביה את צוארה, ואחר שמשך עליה חוט של חסד, ואחד שמתח שרביטו, וכמה מתח, א"ר ירמיה בר אבא שתי אמות היה והעמידו על שתים עשרה, ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע, ואמרי לה עשרים ושמונה. רבה בר עפרון אמר משום ר' אליעזר מאתים אמה, מיד רחם הקב"ה ושם עליה חוט של חסד, שנאמר ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר נשאה חן בעיניו:

פסוק ד

ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן, ארז"ל על מה זימנה אסתר את המן, ר' אלייעזר אומר פחים זימנה לו ללכדו, שנאמר יהי השלחנם לפניהם לפח ולשלומים למוקש (תהלים סט סג), ר' יהושע אומר מבית אביה למדה [שנאמר] אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה וגו' (משלי כה כא כב), ר' מאיר אומר כדי שלא יטול המן עצה וימרוד בו. ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, ויאמרו למך היאך נכנסה זו בלא רשות לחצר הפנימית, ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מלבקש רחמים עליהם, ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת, שאחשורוש מלך הפכפך היה. ר' שמעון בר מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס. ר' יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים להמן, כדי שיהרוג הוא והיא, ר' אלעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים, רב אמר לפני שבר גאון (משלי טז יח), אביי ורבא דאמרי תרווייהו בחומם אשית את משתיהם וגו', (ירמיה נא לט) רבה בר אבהו אשכחיה לאליהו אמר ליה כמאן הזיא אסתר ועבדא, א"ל ככולהו תנאי, וככולהו אמוראי, כל אלה הדברים נתנה על לבה לזמנו, כדי לאבדו מן העולם, י' חכמים דברו על חכמות אסתר כנגד י' אלפים ככר כסף:

פסוק ו

ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך. ראה שהם היו אוכלים, והיא היתה יושבת כמו עגומה:

פסוק ז

ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי. והעלתה הדבר עד מאוד להראות בעיני המלך שהיא אוהבת את המן כנפשה, כדי שיתקנא בו המלך, ויאמר לא על חנם האהבה הגדולה הזאת לזמן אותו ב' ימים רצופים, ולפיכך נדדה שנת המלך:

ומחר אעשה כדבר המלך. להגיד לו שאלתי ובקשתי:

פסוק ט

ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לה. ולא היה יודע כי לא לעולם חוסן (ולא נצח) [ואם נזר] לדור ודור (משלי כז כד) כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו (איוב כ ז):

ולא קם ולא זע ממנו. וכבר יצא האגרות, ומה שהיה היה, ולא סלק דעתו מן המקום, כי ידע שרצון יריאיו יעשה:

פסוק י
ויתאפק המן. שלא לשלוח בו יד:

פסוק יא
ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו. ור"ב כתיב, מלמד שהיו לו ר"ח בנים:

פסוק יב
אף לא הביאה אסתר. כל שפתחו באף לא הצליחו, הנחש שמר אף כי אמר אלהים וגו' (בראשית ג א), נתקלל ונתמעטו מזונותיו, שר האופים אמר אף אני בחלומי (שם מ טז), ונתלה, קרח אמר אף לא הביאותנו וגו' (במדבר טז יד), נשרף ונבלע, המן אמר אף לא הביאה, נאבד הוא וזרעו:

פסוק יג
וכל זה איננו שוה לי. מלמד שהיו כל שמות אוצרותיו חקוקים בחגורתו, והיה מסתכל בהם, ואמר וכל זה איננו שוה לי:

פסוק יד
ותאמר לו זרש אשתו. יעצתו לעשות עץ, אשתו בשרתו כי נפול תפול לפניו, מלמד שהיתה אשתו ערומה מכל חכמיו, שהרי היה לו להמן שס"ה יועצים, וכולם לא היו יודעים כזרש אשתו:

יעצו שיעשה עץ גבוה חמשים אמה, כדי שיהא גבוה וראה לכל למרחוק:

ובא עם המלך אל המשתה שמח, וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כך אמרה לו, אדם זו שאתה אומר לא תוכל לו כי אם בעץ. שאם תשליכנו לתוך כבשן האש, כבר יצאו ממנו חנניה מישאל ועזריה, ואם לגוב אריות, כבר יצא ממנו דניאל, ואם לבית האסורים, כבר יצא ממנו יוסף, ואם במולי של נחשת תשימהו ותסיק תחתיו, כבר יצא ונצול ממנה מנשה בן חזקיהו, ואם תגלהו במדבר, הרי פרו ורבו שם ישראל, ואם תעור עיניו, הרי שמשון לאחר שעוורוהו הרג בפלשתים, אין טוב אלא צלוב אותו, שלא מצינו שניצל אחד מהם, מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ, מביתו נטלו, הרס אכסדרה שלו, ותקנו גבוה נ' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. ויש אומרים שהלך וקיצץ ארז מגינת הביתן, ארכו נ' אמה, ורחבו י"ב המות, ויש אומרים פרשנדתא בנו היה הגמון בקרדונייא, והביאו מתיבתו של נח. והוציאו בהלל ובזמר, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר בשחרית בשעת קריאת שמע אני תולה מרדכי עליו. לאחר שהעמידו הביט והוא מדד עצמו עליו, ובת קול אומרת לו, לך נאה העץ, מתוקן היה ששת ימי בראשית, מיד הלך לבית המדרש, ומצא את מרדכי יושב ודורש,

וראשי התינוקת מפולשין באפר, ושקים במתניהם, וסופדין ובוכין, וצוה המן ומצאום כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהם ושלשלאות ברגליהם. והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואח"כ אני תולה את מרדכי, ואמותם מביאות להם לחם ומים, ואומרים להם אכלו קודם שתמותו, הם מניחין ידיהם על ספריהם, ונשבעין בחיי מרדכי רבן לא האכל ולא נשתה אלא בתעניתנו נמות עייפים, והיה כל אחד ואחד גולל ספרו ונותן לרבו, ואומרים סבורין היינו כי בם אריך ימים ושנים, ועכשיו לא זכינו, טול ספרך, מיד צעקו צעקה גדולה ומרה, ואמותם גועות כפרות מבחוץ, ובניהם כעגלים מבפנים, ועלתה צעקתם כשתי שעות בלילה, באותה שעה נתגלגלו רחמי הקב"ה, והעביר החותמות, וקרע את האגרות, וגדע קרן רשע, והפך עצת המן הרע. אמר ר' חלבו אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תינוקת של בית רבן, וכן הוא אומר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח ג), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (שם כט יא), וצריכין אנו לעסוק בדברי אגדה שייסדו הראשונים, מפני שהם נאים ומיישבים דעת האדם, ומושכין לבו של אדם בדברים שהדעת מקבלן:

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. אמר רבא נפלה ליה לאחשורוש מילתא בדעתיה, מה דקמן דזמינתיה אסתר להמן בהדיי, דילמא עצה קא שקלי לעילויה דההוא גברא למקטליה הדר אמר (היכי לא מתודע לאינש) [אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי], הדר אמר דילמא עביד ליה אינש טיביתא ולא פרעתיה להכי לא מגלו לי, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות. ובמדרש אגדה כי ירד גבריאל אצל אחשורוש והיה מנדה שנתו מעיניו, וחובטו בקרקע, ואמר לו כפוי טובה קום שלם טובה לבעליו, וכן אמרו ז"ל בתלמוד ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים, המלאך היה מנדד אחשורוש, מיד גזר אחשורוש להרוג את הנחתומים, ואת הטבחים, ואת המשקים, אמר להם סם המות נתתם לי לאבדני מן העולם, אמרו לו אדונינו המלך ממה שאכלו אסתר והמן אכלת ושתיתה אתה, כי סבורים היו שאסתר אכלה, עתה ילכו ויראו השרים אם הם במדה זו והורגנו, ואם לאו למה אנו נהרגים, הלכו וראו את אסתר ואת המן ומצאום בלא צער, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות:

ויהיו נקראים לפני המלך. שהיו נקראין מאליהן:

פסוק ב
וימצא כתוב. נכתב מיבעיא ליה, מלמד שהיה שמשי מוחק וגבריאל כותב:

פסוק ג
ויאמר המלך מה נעשה וגו', כיון שהזכיר לפניו את מרדכי, בא עליו מעט שינה וראה בחלומו את המן, והסייף בידו להורגו, מיד נבעת המלך, ויאמר מי בחצר, והמן בא לחצר בית המלך וגו':
אשר הכין לו. לעצמו הכין:

פסוק ה
ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עומד בחצר. שבא קודם קריאת שמע לתלות את מרדכי, אמר המלך כשאני רואה אותו חלום אמת הוא:
ויאמר המלך יבא.:

פסוק ו
ויבא המן. לא הספיק לדבר עד שאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, כסבור המן אין רצון המלך לכבד אלא אותו, אמר לו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, והסוס אשר רכב עליו, לבוש שהביאו לדריוש ממדינת הים, וכלי ירוק שהביאו לכורש:
ואשר נתן כתר מלכות בראשו. כיון שהזכיר הכתר מיד נשתנו פניו לש מלך, אמר ודאי זה הוא החלום שהייתי רואה, אמר אין דעתו של זה כי אם למלוך תחתי:

פסוק ט
ונתון הלבוש והסוס. כיון שראה המן שנשתנו פניו של מלך, לא הזכיר עוד הכתר:

פסוק י
ויאמר המלך להמן. אמר לו לך טול ועשה כן למרדכי היהודי, והכרז אתה בעצמך לפניו, ואמרת ככה יעשה לאיש וגו', אמר לו אדוני המלך הרבה מרדכי יש במלכותך, אמר לו היושב בשער המלך, אמר לו הלא אתה כתבת להשמיד אותו ואת כל עמו, אמר לו אל תפל דבר, אמר לו המן אם למרדכי היהודי היושב בשער המלך ההיא סגי ליה בחדא דיסקרתא (פי' עיר שהיו באים שם לסחורה) או בחדא נהרא, אמר לו אל תפל דבר, באותה שעה קרא אחשורוש להתך ולחרובנא שילכו עמו, אמר להם הזהרו שלא יפול דבר מכל אשר דבר מיד הלכו, כיון שראה מרדכי שהמן בא והסוס בידו, אמר כמדומה אני שהרשע הזה למרמסני בא, אמר להם לתלמידיו ברחו לכם, אמרו לו לא נפרד ממך בין למות ובין לחיים, מיד נתעטף בטליתו ועמד להתפלל, בא אותו

רשע וישב בין התלמידים, אמר להם במה אתה עוסקים, אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין בזמן שבית המקדש קיים, אמר להם ממה הוא זה העומר. של כסף או של זהב, אמרו לו של שעורים היה, וכמה היה שוה הרבה (הרבה) עשרה זוזים, אמר להם עשרה זוזים שלכם נצחו עשרת אלפים ככר כסף שלי, לאחר שסיים מרדכי תפלתו, אמר קום לבוש אלו הבגדים, ורכב על זה הסוס שהמלך רצה לכבדך, הבין מרדכי כי מה' יצא הדבר התחיל לאמר לו אין דרך ארץ ללבוש בגדי מלכות בלא רחיצה, הלך לבקש מרחץ ולא מצא, כי אסתר המלכה אסרה כל הבלנים וכל הספרים, כדי שיתעסק בו המן בעצמו, וכן היה המן חוגר חלציו וקשר זרועותיו והלך ונעשה לו בלן וספר, ולקח הוא מספרים ותקנו ורחצו וסכו, עת שהוא מגלחו התחיל המן להתאנח, אמר לו מרדכי מפני מה אתה מתאנח, אמר אוי לו לאותו איש, אדם שהיה גדול מן הפרתמים, וכסאו מעל לכסאותם, ולמעלה מכל השרים ועבדי המלך, נעשה בלן וספר וגולייר, אמר לו וכי איני מכיר את אביך, שהיה ספר של כפר קרינוס כ"ב שנה, לאחר שהלבישו אמר לו רכוב על זה הסוס, אמר לו זקן אני תשש כחי מפני התענית, אמר לו ומה אעשה לך, אמר לו גחון והכנע צוארך, גחן לו וכנע את צוארו ודרס עליו, ורכב עליו, כשרכב בעט בו, לקיים מה שנאמר ואתה על במותמו תדרוך, (דברים לג כט), והיה הולך לפניו ומכריז ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, והאבוקות דולקות לפניו, ומרדכי היה מקלס ואומר, ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, ה' אלהי שועתי וגו' ה' העלית מן שאול נפשי (תהלים ל, ב, ג ד), תלמידיו היו אומרים זמרו לה' חסידיו וגו' כי רגע באפו חיים וגו' ה' העלית וגו' (שם שם ה ו ד), אסתר אמרה אליך ה' אקרא, מה בצע בדמי, (שם שם ט י), ישראל היו אומרים שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' (שם שם יא יב):

פסוק יא

ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי. הוא בעצמו:

וירכיבהו ברחוב העיר וגו'. כיון מרדכי לעבור נגד בית המן, עלתה בתה של המן על הגג, כסבורה שמי שעל הסוס אביה הוא, וההולך לפניו מרדכי, נטלה עציץ של בית הכסא, ושפכה על ראש אביה, הרים ראשה והכירה בו שהוא אביה, נפלה מן הגג ומתה:

פסוק יב

וישב מרדכי אל שער המלך. שב אל שקו ואל תעניתו, קסבר כל המתענה משלים, א"ר חלבו כל הנושא שק ומתענה, אינו מעבירו מעליו עד שתעשה בקשתו:

והמן נדחף אל ביתו. אבל. מן בתו:

וחפוי ראש. שנעשה בלנאי וכפר וגולייר וכרוזר:

פסוק יג

ויספר המן לזרש אשתו. שהלך לאמר למלך לתלות את מרדכי, ונעשה לו בלנאי מספר וגולייר וכירוזר:

ויאמרו לו חכמיו. א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו מן האומות נקרא חכם:

אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לינפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. דרש ר' יהודה ב"ר אלעאי שני נפילות הללו למה, אמרו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין יורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד הכוכבים:

פסוק יד

עודם מדברים עמו וסריסי המלך וגו'. אמרה אסתר בניו של המן איפרכין במדינות, אלכדהו קודם שישגר להם הדברים הללו וימרדו במלך, לכך נאמר ויבהילו להביא את המן:

פרק ז

פסוק א

ויבא המלך והמן לשתות. ואסתר לא היתה אוכלת:

פסוק ב

ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני מה שאלתך, הרי לך יום ה' שאמרת ומחר אעשה כדבר המלך:

פסוק ג

ותען אסתר ותאמר. כסבור היה אחשורוש שעמה אומה אחרת חוץ מישראל, והיה שותק לדעת מאי זה אומה היא:

פסוק ד

כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך. כלומר הריוח שיעשה זה הצר למלך, אינו שוה כנד היזק שיזיק לך, כי הוא נותן עשרת אלפים ככר כסף, והם נותנים המס בכל שנה ושנה, וכל עבודת המלכות בידם:

פסוק ה

ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. מהו ויאמר ויאמר ב' פעמים, א"ר אבהו בתחלה היה מדבר על ידי תורגמן, כיון שאמרה לו משאול המלך אני, התחיל לדבר עמה פה אל פה:

מי הוא זה ואי זה הוא. כלומר מה שמו של זה האיש, ובאיזה מקום הוא עתה האיש, אשר מלאו לבו לעשות כן. כסבור היה אחשורוש שאין זה המן:

פסוק ו

ותאמר אסתר איש צר ואיוב המן הרע הזה. ג' שמות קראה לו על שם שביקש להשמיד להרוג ולאבד:

והמן נבעת. לפי שנפל עליו הדבר בפתע פתאום:

פסוק ז

והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גינת הביתן. שנו חכמים מלמד שיצא אחשורוש אל גינת הביתן, וראה מלאכים קוצצים, כסבור היה שהם אנשים ואמהר להם מה אתם עושין, אמרו לו המן צוה לנו:

והמן עומד לבקש על נפשו מאסתר המלכה:

פסוק ח

והמלך שב מגינת הביתן. מקיש (יציאה לישיבה) [שיבה לקימה], מה קימה בחימה, אף שיבה בחימה:

והמן נופלן על המטה. שהיה כורע ומשתחוה על המטה, א"ר אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו על המטה:

ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, אמר ווי מבראי ווי מגוואי, כבר היה בדעתו ללבוש בגדי מלכות וכר מלכות, שנאמר ואשר נתן כתר מלכות בראשו, עתה ביקש לכבוש את המלכה:

ופני המן חפו. שלא היה פתחון פה להשיב:

פסוק ט

ויאמר חרבונא גם הנה העץ. על כל הרעות שעשה, גם הנה העץ עומד בבית המן, מלמד שעשאו מקורות ביתו, ונעץ אותו לפני ביתו, גבוה נ' אמה, להראות לכל המדינה:

פסוק י

ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי, ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד, כן יאבדו כל אויביך ה':

וחמת המלך שככה. שהיה ירא ממנו שלא ימרוד עליו, להלן אומר כשוך חמת המלך, ולא שככה, וכאן שככה שככה, שתי שכיכות הללו למה, אחת למלכו של עולם, ואחת לאחשורוש:

אמרו אותו העץ שנתלו בו המן קוץ היה, אמרו ז"ל מאי זה עץ היה, בשעת שבקש להכינו שלח השם וקרא לכל עץ, ואמר להם מי נתן נפשו ויתלה רשע זה עליו, תאנה אמרה אני אתן את נפשי, שממני מביאין ישראל בכורים, ולא עוד אלא שנמשלו ישראל בי, שנאמר כבכורה בתאנה בראשיתה (הושע ט י), גפן אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלו ישראל, שנאמר נפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), אגוז אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר אל גיז אגוז ירדתי (שה"ש ו יא), אתרוג אמר ממני נוטלין ישראל למצוה, שנאמר פרי עץ הדר (ויקרא כג מ), הדס אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר בין ההדסים (זכריה א ח), זית אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זית רענן (ירמיה יא טז), תפוח אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר כתפוח בעצי היער (שה"ש ב ג), תמר אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר (שם ז ט), ערבה אמר בי גם נמשלו [ישראל] שנאמר כערבים על יבלי מים (ישעיה מד ד), ארז אמר גם בי [נמשלו ישראל], שנאמר כארז בלבנון ישגא (תהלים צב יג), באותה שעה באה קוץ לפני הקב"ה ואמר רבש"ע אין לפניך לא משוא פנים ולא מקח שוחד, אני שאין בי זכות להתלות אתן נפשי ויתלה זה טמא עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה גזר אותו רשע לעבדו, לעשות עץ גבוה חמשים אמה, כדי שיראו בני המדינה:

פרק ח

פסוק א

ביום ההוא וגו' כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהיא קרובה, שנאמר אסתר בת אביחיל דוד מרדכי:

פסוק ב

ויסר המלך את טבעתו מהמן. העבירו והסירו:

ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. חמש שנים קבץ המן אוצרות למרדכי, ה' שנים עמדה אסתר בדבר מרדכי, שלא הגידה מולדתה ואת עמה, משנת ז' למלכותו עד י"ב שנה למלכותו:

פסוק ג

ותוסף אסתר ותדבר לפני המך ותבך וגו'. לעולם הנשים דעתן קלה:

פסוק ד

ויושט לה המלך. תרגום וישלח ישראל את ימינו (בראשית מח יד), ויושב שם רעבים (תהלים קז לו), ויושט המלך לאסתר, ותאמר אם על המלך טוב, כי איככה אוכל וגו',

ויאמר המלך וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו'. אין להשיב, לפי שהיתה אסתר אומרת יכתב להשיב את הספרים:

פסוק ט

ויקראו סופרי המלך בעת ההוא בחדש השלישי הוא חדש סיון. מלמד שזכות התורה עמדה להם לישראל:

פסוק י

ויכתב בשם המלך וגו'. רוכבי הרכש. כענין שנאמר תום המרכבה לרכש (מיכה א יג), הם הסוסים:

האחשתרנים. שהם חשים וממהרין לרוץ ולתור אל ארץ שנצטוו:

בני הרמכים. בלשון תלמוד רמכי רמכי, הם עיירים סוסים בחורים. ס"א רמכים אלו הרוכבים, שהם מרימים ידיהם ומכים הסוסים לרוץ:

פסוק יג

פתשגן הכתב. שנכתב בשושן להנתן על הגזירה בכל מדינה ומדינה, ככל אשר כתב המן הרשע כנגדם, כתב מרדכי היהודי:

פסוק טו

ומרדכי יצא מלפני המלך. לאחר שנאמר בו ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהרי כתבו למעלה וישב מרדכי אל שער המלך, ששב אל שקו ואל תעניתו, ועדיין לא היה מכיר בו המלך שהוא קרוב לאסתר המלכה, אלא לאחר שנודע לו בא לפני המלך, וילבש בגדי מלכות:

והעיר שושן צהלה ושמחה. אלו היהודים שבשושן:

פסוק טז

ליהודים היתה אורה ושמחה. א"ר יהודה אורה זו תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו כג), ושמחה זו שמחת יו"ט, [שנאמר ושמחת בחגך (דברים ט ז)], וששון זו מילה, שנאמר שש אנכי על אמרתך (תהלים קיט קסב), ויקר אלו תפילין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח י), ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש:

ויקר. בעיני הגוים:

פסוק יז

ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר שמחה וששון ליהודים. מלמד שאסורים בהספד: משתה, מלמד שאסורים בתענית:

ויום טוב קבלו עליהם, שנאמר לעשות אותם ימי משתה ושמחה, שיו"Y הוא אסור בעשיית מלאכה, אבל כל מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אסור:
ורבים מעם הארץ מתיהדים, כדרך שנאמר במצרים, וגם ערב עלה אתם (שמות יב לח), ולעתיד לבא כתיב אשר יחזיקו עשרה אנשים (זכריה ח כג):

פרק ט

פסוק א
ובשנים עשר חדש וגו' ביום אשר שברו, אשר עלה בדעתם לשוט בהם:

פסוק ב
נקהלו היהודים, שברחו מן הערים אל (הערים) [ההרים] ואל הכפרים:

פסוק ג
(האחשתרנים) [והאחשדרפנים] שרים שהם חשים תדירים רואים פני המלך:
מנשאים את היהודים, היו נושאים להם פנים:

פסוק ז
ואת פרשנדתא. פסק, כל האתים הללו צריך קורא את המגילה לאומן בנשימה אחת ולומר וי"ו של ויזתא בזקיפה, לכך נכתבה וי"ו ארוכה ויזתא, כענין וזקיף יתמחי עלוהי (עזרא ו יא), שכולן נתלו בעץ אחד, וד' אמות לאחד עשרה נבילות, שהגוף ג' אמות מחיים, ולאחר מיתה נמתח אמה, ויש לו ד' אמות, הרי לקחו נבלות עשרת בני המן ונבילת המן מ"ד אמות, נשארו ו' אמות מן העץ, וג' אמות משוקע בארץ, וג' אמות מן הארץ עד הנבילה התחתונה:
ובבזה לא שלחו את ידם. כי אם לנקום דם הצדיקים, למדנו שברוח הקודש נכתבה מגילת אסתר מהרבה ענינים, כמו שמבואר במס' מגילה:

פסוק יב
ויאמר המך, בשאר מדינות המלך מה עשו. זה אחד מן ק"ו שבמקרא, אם בעיר המלך כך, כ"ש בשאר מדינות:
ואעפ"כ מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש, לפיכך אמר שלמה בחכמתו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא א), כמים הנוטים לכאן ולכאן, כך הקב"ה מטה לב מלכים אל צונו יתברך זכרו:

פסוק טז

ושאר היהודים אשר במדינות המלך. ביום שלשה עשר לחדש נקהלו. למדנו שי"ג הוא זמן קהילה לכל, שבו הרגו בשונאיהם. ונוח בארבעה עשר בו. הוא ימי משתה ושמחה ליהודים אשר בערי הפרזות, והם הערים שאינם מוקפות חומה מימות אחשורוש, אבל המוקפות חומה מימות אחשורוש קורין המגילה בט"ו, שהיתה להם ימי נקמה ב' ימים בי"ג ובי"ד, ונחו בט"ו, ובמקום שאין מכירין אם מוקפות חומה מימות אחשורוש ואם לאו, נוהגים ב' ימים משתה ושמחה כמוקפים חומה וכפרזים:

פסוק יט

ומשלוח מנות איש לרעהו. אין פחות מב' מנות:

ותנות לאביונים, לא אמר לאביון שתי מתנות, אלא לכל אחד ואחד מתנתו:

פסוק כ

ויכתוב מרדכי את הדברים האלה. ולהיות לזכרון לישראל:

להיות עושין את יום י"ד ואת יום ט"ו. מוקפים בט"ו ופרזים בי"ד:

פסוק כב

כימים אשר נחו בהם היהודים. הוסיפו עליהם ב' ימים. כדתנן מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו ויי"ג הוא זמן קהילה לכל הוא, להולכי דרכים שאין להם מגילה נכנסים בקהל וקורין, אבל השמחה והמשתה אינם אלא בזמנם בי"ד או בט"ו:

פסוק כג

וקבל היהודים. כאיש אחד, כענין ויאמר עד (ש"א יב ה):

פסוק כה

ובבואה לפני המלך אמר עם הספר. א"ר נחמן אמרה לו אסתר למלך, אדוני המלך יאמר בפה מה שנכתב בספר, כל מה שכתב מרדכי בשם המלך צוה גם אתה מפיך לעשות כך וכך, אמר אחשורוש ישיב מחשבתו הרעה, מחשבתו לשון נקבה, ואמר ישוב י' במקום ת' תשיב כי אותיות אית"ן משמש א' במקום נו"ן יו"ד במקום תי"ו:

ס"א ישיב עמלו ומחשבתו הרעה:

פסוק כו

על כן קראו לימים האלה וגו'. ישראל קראו להם פורים:

ומה ראו על ככה. ומה הגיע אליהם. שנעשה נס למרדכי והמן נתלה:

וקיימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה ישראל:

ועל כל הנלוים עליהם. אלו הגרים:

ככתבם. של הלשונות:

פסוק כח

והימים האלה נזכרים ונעשים. מכאן שסעודת פורים אינה ונהגת אלא ביום:

משפחה ומשפחה. משפחות כהונה ולויה וישראל שמבטלים עבודתם ותורתם והולכים למקרא מגילה, ואף הנשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס, שנאמר טף ונשים ביום אחד (אסתר ג יג), ואינה נקראת בפחות מעשרה, ואפילו לנשים, וצריכה שרטוט כספר תורה, דכתיב דברי שלום ואמת. כאמיתה של תורה:

וימי הפורים האלה לא יעברו. אפילו לימות המשיח:

וזכרם לא יסוף מזרעם. אפילו אבילי ציון וירושלים ששים ושמחים בהם, ורוחצים ומתכסים לבנים:

פסוק כט

ותכתב אסתר ומרדכי את כל תוקף. כל עיקר, למדנו שיש דרשה למגלה הזאת, שנאמר ותכתוב אסתר וגו' את כל תוקף, כלומר תוקף המעשה בלבד, אבל ריבוי דברים שהיו באותו זמן לא נכתבו כולן, כענין ההגדות שבמדרש אסתר. תקפו של אחשורוש, ותוקף גדולת מרדכי, ותוקף הנס, ומכאן שצריך אדם לקרוא המגילה כולה ולא מקצתה, שנאמר את כל תוקף הענין כולו:

השנית. מה ראשונה קימוהו בשושן, שנייה קיימוה בכל המקומות:

פסוק ל

וישלח ספרים וגו' דברי שלום אלו שלומה של כתבים:

ואמת, קיום המגילה:

פסוק לא

לקיים את ימי הפורים האלה. י"ב פעמים נצטוו על הפורים, כנגד י"ב שבטי ישראל, שנאמר לקיים עליהם. להיות עושים. לעשות אותם, וקבל היהודים. קיימו וקבלו. ולא יעבור. נזכרים ונעשים. לא יעברו. לא יסוף מזרעם. לקיים את אגרת. לקיים את ימי הפורים. קיים את ימי הפורים האלה. הרי י"ב פעמים, מלמד שכל ישראל עתידין לעשות הפורים לעתיד לבא בהקבץ כל ישראל, דברי הצומות וזעקתם:

פסוק לב

ומאמר אסתר. כל אלו קיימו דברי הפורים:

ונכתב בספר. מכאן ארז"ל קראה על פה לא יצא, ונקראת בילה ונשנית ביום, וסמכו הדברים ממקרא הזה, דכתיב אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי (תהלים כב ג):

פרק י

פסוק א

וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים. להתיש כח השרים שלא ימרדו בו, שנאמר וישב עליהם את אונם (תהלים צד כג):

אחשורש. כתיב חסר ו' כדרך שחסר בעפרון החתי, שכל הנבהל להון חסר יבואנו:

פסוק ג

כי מרדכי היהודי. על שכפר בע"ז נקרא יהודי, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי. דכתיב איתי גוברין יהודאין (דניאל ג יב):

משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים. שהיה ראש עליהם:

ורצוי לרוב אחיו. מלמד שאין אדם יכול להוציא ידי חובתו לכל העם. שהרי לא נמצא טוב לישראל כמרדכי, וכתיב בו ורצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו, והוא היה דורש טוב לעמו, וכל הממון שלקח מבית המן נתן אותו לעבודת בית ה'. ודובר שלום לכל זרעו. אדון השלום יפרוש שלומו על כל ישראל אמן: